

ZLSAC dintre UE și Republica Moldova: evaluarea impactului liberalizării comerțului cu servicii asupra economiei moldovenești

Autor: Valeriu Prohnițchi
Centru Analitic Independent „Expert-Grup”

Versiunea finală

Notă: Acest material a fost tradus din limba engleză. În caz de diferențe, variantă engleză va prevala.

Mulțumiri

Autorul dorește să-și exprime recunoștința sa doamnei Olimpia Gribincea, domnului Vadim Gumene, doamnei Dona Școla și domnului Denis Cenușă pentru împărtășirea generoasă a expertizei și cunoștințelor lor, pe care autorul le-a utilizat pentru a evalua nivelul restricțiilor în comerțul cu servicii în Republica Moldova. Autorul este singurul responsabil pentru eventualele erori și interpretări greșite.

Cuprins

Acronimele și abrevierile utilizate:.....	5
Rezumat executiv non-tehnic	6
Introducere.....	8
1. Prezentare generală a literaturii cu privire la rolul economic al comerțului cu servicii.....	9
2. Economia serviciilor moldovenești	10
3. Evaluarea nivelului liberalizării comerțului cu servicii până la și după instituirea ZLSAC.....	15
Cum se evaluează restricțiile în comerțul cu servicii?	15
Restricțiile în comerțul cu servicii în Republica Moldova înainte de ZLSAC	16
Restricțiile în comerțul cu servicii în Republica Moldova după implementarea ZLSAC.....	18
Restricțiile în comerțul cu servicii în UE înainte de ZLSAC	23
Restricțiile în comerțul cu servicii în UE după implementarea ZLSAC	24
4. Modelarea liberalizării comerțului cu servicii într-un cadru EGC.....	25
O scurtă descriere a modelului EGC	25
Scenariile modelate.....	25
0. Scenariul de referință.....	25
1. Moldova atenuează Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii (MD_IRCS)	27
2. Moldova reduce costurile de tranzacție prin atenuarea marjei comerciale (MD_MARJ).....	28
3. UE atenuează Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii (UE_IRCS).....	28
4. Moldova și UE atenuează Indicii Restricțiilor în Comerțul cu Servicii, iar marja comercială descrește (COMB).....	28
Discutarea rezultatelor simulării.	29
5. Concluzii și recomandări.....	34
Literatură de specialitate	37
Anexe	38

Lista de figuri:

Figura 1. Structura valorii adăugate brute pe sectoare economice majore, procente	12
Figura 2. Structura populației angajate în câmpul muncii pe sectoare economice majore, procente	12
Figura 3. Productivitatea forței de muncă pe sectoare economice majore, media națională = 100%	13
Figura 4. Volumul fluxurilor comerciale de bunuri și servicii pentru perioada 1995-2015, milioane USD	13
Figura 5. Structura serviciilor de export pe grupuri de servicii în anii selectați, procente din totalul exporturilor de servicii.....	13
Figura 6. Structura serviciilor de import pe grupuri de servicii în anii selectați, procente din totalul importurilor de servicii.....	13
Figura 7. Ponderea serviciilor în consumul intermediar pe activități economice în Moldova, procente din total consum intermediar al sectorului, 2014	14

Lista de tabele:

Tabelul 1. Indicatori ai rolului economic al serviciilor în unele țări și regiuni, 2014.....	9
Tabelul 2. Indicii Avantajului Comparativ Revelat pentru exporturile de servicii din Republica Moldova în perioada 2011-2015.....	13
Tabelul 3. Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii în Republicii Moldova înainte de ZLSAC	19
Tabelul 4. Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii în Republicii Moldova după ZLSAC	22
Tabelul 5. Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii în UE înainte de ZLSAC	23
Tabelul 6. Lista conturilor în MCS și în modelul EGE al Republicii Moldova.....	26
Tabelul 7. Modificări ale prețurilor de import pentru serviciile modelate.....	27
Tabelul 8. Modificări ale prețurilor de export pentru serviciile modelate	28
Tabelul 9. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a principalelor componente ale PIB-ului, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință	29
Tabelul 10. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a cifrei de afaceri a activităților economice, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință	30
Tabelul 11. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a productivității totale a factorilor, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință	31
Tabelul 12. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a fluxurilor comerciale externe pe regiuni, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință	31
Tabelul 13. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a exporturilor de bunuri și servicii, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință	32
Tabelul 14. Impactul asupra ratelor anuale de creștere a veniturilor bugetare după surse și asupra deficitului, , modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință	33
Tabelul 15. Impactul asupra ratei de creștere anuală a veniturilor gospodăriilor casnice, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință	33

Acronimele și abrevierile utilizate:

AA – Acord de Asociere

ACR – Avantaj Comparativ Revelat

CNF – Clauza Națiunii celei mai Favorizate

CSI – Comunitatea Statelor Independente

EGC – Echilibru General Calculabil (model)

IRCS – Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii (metodologie elaborată și utilizată de OCDE pentru evaluarea nivelului restricțiilor în comerțul cu servicii)

ISD – Investiții Străine Directe

MCS – Matrice de Contabilitate Socială

OCDE – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică

OMC – Organizația Mondială a Comerțului

PIB – Produs Intern Brut

UE – Uniunea Europeană

VAB – Valoare Adăugată Brută

ZLSAC – Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător

Rezumat non-tehnic

Serviciile joacă un rol foarte important în economia moldovenească prin contribuția adusă la valoarea adăugată, la angajarea forței de muncă și în comerț. Economia Republicii Moldova este în mare măsură una bazată pe servicii. În prezent, serviciile comerciale generează 50% din valoarea adăugată brută, o pondere de două ori mai mare decât la mijlocul anilor 1990. În sectorul serviciilor este angajată mai mult de 30% din forța de muncă din Moldova, în comparație cu 20% la mijlocul anilor 1990. La fel, serviciile contribuie cu aproximativ 30% la veniturile totale din export ale țării; la mijlocul anilor 1990 această cifră era de aproximativ 17%. După cum sugerează indicii Avantajelor Comparative Revelate (ACR), serviciile exportate de Republica Moldova sunt mai competitive decât bunurile pe care le exportă.

De multe ori neglijate sau privite cu frică, importurile de servicii sunt, la fel, foarte importante din punct de vedere economic. Pe parcursul ultimilor două decenii, serviciile au oscilat, ca pondere, în jurul valorii de o cincime din importurile Republicii Moldova. Serviciile dețin cote ridicate în cadrul consumului intermediar în toate sectoarele, prin urmare, ar trebuie să ne așteptăm că mai puține restricții asupra importului de servicii ar oferi beneficii firmelor moldovenești care utilizează serviciile în calitate de consumuri intermediare. Datele statistice arată că transportul, telecomunicațiile și băncile sunt sectoarele în care serviciile dețin cele mai înalte cote în consumul intermediar total, depășind nivelul de 40%, din consumurile intermediare totale.

Măsurile de politici aplicate de Republica Moldova la importurile de servicii sunt, în general, mai restrictive în comparație cu cele aplicate de UE. Utilizând o metodologie OCDE care estimează Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii (IRCS), am constatat că Republica Moldova aplică mai puține restricții în comerțul cu servicii de contabilitate, audit și juridice decât majoritatea țărilor UE. Nivelul restricțiilor este comparabil cu media din țările UE pentru serviciile de brokeraj vamal, serviciile de expediere de bunuri și serviciile de transport rutier a bunurilor. Pentru alte servicii, inclusiv transportul feroviar, telecomunicații, curierat și servicii poștale, măsurile aplicate de Moldova sunt mult mai restrictive.

Acordul de Asociere UE-Moldova cuprinde o serie de angajamente privind liberalizarea comerțului cu servicii. Realizarea corespunzătoare a angajamentelor asumate va contribui la îmbunătățirea semnificativă a condițiilor pentru importul serviciilor în Republica Moldova. UE, în ansamblu, și țările-membre, în parte, au negociat un număr mare de derogări și rezerve. Însă nu trebuie de trecut cu vederea faptul că nivelul de protecție actual al UE este destul de redus pentru serviciile la care Republica Moldova demonstrează nivele de competitivitate relativ înalte (transport rutier, servicii informatice, telecomunicații). Astfel, factorii esențiali care subminează poziția serviciilor moldovenești pe piața UE ar putea să țină mai mult de slăbiciunea intrinsecă a firmelor moldovenești și mai puțin de politica comercială a UE.

În această lucrare am utilizat un model de Echilibru General Calculabil (EGC) pentru a estima impactul sistemic al liberalizării comerțului cu servicii. Constatăm un impact pozitiv non-neglijabil al liberalizării importului de servicii în Republica Moldova, inclusiv creșterea PIB-ului, veniturilor din muncă, nivelului de activitate economică și volumului comerțului, precum și creșterea eficienței economice, în primul rând, chiar în sectorul serviciilor. Însă nu am putut constata vreun impact semnificativ al liberalizării importurilor de servicii în UE, din cauza magnitudinii limitate a concesiunilor suplimentare în comparație cu cele care deja sunt oferite de țările UE în cadrul Clauzei Națiunii Favorizate (CNF). Reducerea marjei comerciale în sectorul de distribuție, ca urmare, de exemplu, a numărului mai mare de firme și a desființării structurilor monopoliste, are un impact economic mult mai mare decât pur și simplu intrarea mai liberă pe piață și creșterea mobilității internaționale a personalului în alte sectoare de servicii. Admitem însă că, cadrul analitic și limitările de date puteau să rezulte mai degrabă în subestimarea rezultatelor economice pozitive în alte sectoare de servicii. În primul rând, în studiu nu am acoperit

comerțul cu serviciile destinate pentru consumul final (transport aerian de pasageri, turism, sănătate, educație etc.). În al doilea rând, nu am analizat probabilitatea apariției în viitor a serviciilor noi, care nu sunt acoperite de Acordul de Asociere. În al treilea rând, nu am avut suficiente date și nici un cadru analitic simplu și implementabil pentru a estima impactul eliminării comportamentului rentier asociat cu sectoare de servicii puternic reglementate din economia moldovenească. În sfârșit, deși este clar că, mai puține restricții comerciale înseamnă prețuri de export mai înalte, relația funcțională exactă nu este evidentă.

Introducere

Anul 2014 a fost unul de importanță istorică pentru Republica Moldova, deoarece a fost semnat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană. Acordul instituie o Zonă de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC). Acordul de liber schimb este „aprofundat și cuprinzător”, întrucât presupune realizarea unei apropieri legislative și liberalizarea accesului pe piață, în conformitate cu drepturile și obligațiile care decurg din calitatea de membre ale OMC ale Republicii Moldova și UE.

În cadrul ZLSAC, părțile s-au angajat să elimine taxele vamale de import pentru majoritatea bunurilor comercializate și să asigure un amplu acces reciproc la comerțul cu servicii. Impactul liberalizării comerțului cu bunuri între Moldova și UE a fost obiectul multor cercetări (ECORYS 2014, EG 2012, Banca Mondială 2016 (2)). Majoritatea acestor cercetări au ajuns la concluzia că impactul liberalizării comerțului cu bunuri va fi relativ mic pentru economia moldovenească, având în vedere două lucruri: 1) Moldova deja a beneficiat de acces preferențial la piața UE pentru majoritatea bunurilor sale înainte de instituirea ZLSAC; și 2) Moldova are deja o politică comercială foarte liberală. Banca Mondială (2016 (2)), include și o evaluare preliminară a impactului liberalizării serviciilor.

Obiectivul principal al lucrării noastre este de a aduce mai multă lumină asupra impactului liberalizării comerțului cu servicii între Moldova și UE ținând cont de echilibrul economic general. Relevanța acestui cadru analitic este evidențiată de legăturile puternice în aval și în amonte ale sectoarelor furnizoare de servicii cu restul economiei. Modelul EGC utilizat este un model pentru o singură țară, din simplul motiv că diferența enormă dintre dimensiunile economice ale UE și ale Moldovei face ca impactul economic asupra UE să fie neglijabil. Modelul EGC este dinamic și permite luarea în considerare a schimbărilor în dotarea factorilor de producție și în productivitatea factorilor. Aceasta este o caracteristică importantă, deoarece serviciile, prin însăși natura lor, sporesc productivitatea muncii și a capitalului. Ne concentrăm pe acele servicii care sunt importante ca și consumatori intermediare în lanțurile tehnologice, și nu asupra serviciilor pentru consumul final (călătorie personală și turism, educație, sănătate și altele). De asemenea, în analiză nu au fost incluse importante sectoare de servicii, precum cele legate de mediu sau comerțul cu produsele petroliere, care cad sub incidența Acordului de Asociere, dar nu sunt acoperite în prezent de metodologia OCDE pe care am utilizat-o pentru evaluarea restricțiilor aplicate (a se vedea mai jos).

Lucrarea este structurată în cinci capitole. În primul capitol este prezentată succint literatura relevantă cu privire la rolul economic al comerțului cu servicii și al liberalizării comerțului cu servicii. Al doilea capitol conține date esențiale care reflectă rolul serviciilor pentru economia Republicii Moldova. Aici prezentăm și rezultatele noastre privind competitivitatea internațională a serviciilor pe care Republica Moldova le exportă. Utilizând o metodologie elaborată recent de OCDE pentru estimarea Indicelui Restricțiilor în Comerțul cu Servicii (Grosso et al 2015), în al treilea capitol evaluăm magnitudinea restricțiilor impuse în comerțul cu servicii de Republica Moldova și UE, înainte și după crearea ZLSAC. Această metodologie abordează într-un mod simplu, dar structurat, complexitatea barierelor în calea comerțului internațional cu servicii. Utilizăm aceste rezultate în al patrulea capitol pentru a efectua o evaluare economică a schimbărilor în regimurile comerciale determinate de ZLSAC în cadrul unui model de echilibru general aplicat. Ultimul capitol conține concluziile și o serie de propuneri de politici.

1. Rolul economic al comerțului cu servicii în literatura de specialitate

Sectorul de servicii are un rol economic important, care se manifestă în două dimensiuni. În primul rând, sectorul de servicii are un rol proeminent în ocuparea forței de muncă, în generarea de valoare adăugată și în comerțul internațional (Francois și Hoekman, 2009). În țările UE și CSI, sectorul de servicii reprezintă aproximativ 40% din forța de muncă angajată și peste 50% din valoarea adăugată (Tabelul 1). În aceste țări, exporturile de servicii dețin o pondere substanțială din PIB, în general în jur de 10%. La nivel mondial, serviciile reprezintă peste 20% din comerțul global. Totuși, această cotă nu ține cont de faptul că o cantitate semnificativă de serviciile comercializate la scară globală este înmagazinată în bunurile comercializate (Christen et al, 2012). O contabilizare adecvată a serviciilor comercializate în mod direct și a celor comercializate indirect ar da serviciilor o pondere mai mare de 40% din valoarea comerțului mondial.

Tabelul 1. Indicatori ai rolului economic al serviciilor în unele țări și regiuni, 2014

	Ponderea serviciilor în valoare adăugată brută, %	Ponderea serviciilor în totalul forței de muncă angajate, %	Ponderea exportului de servicii în PIB, %
UE-28	73,4	65,7	11,7
CSI	50,0	44,5	9,2
România	55,5	36,6	9,9
Republica Moldova	60,6	46,7	13,7
Ucraina	58,7	50,2	11,0
Georgia	57,2	32,2	17,9

Notă: serviciile din acest tabel includ atât servicii comerciale, cât și publice;

Sursa: OMC, 2015.

Cea de a doua dimensiune a rolului economic al serviciilor se referă la rolul lor în facilitarea tranzacțiilor. Deși o mare parte a serviciilor sunt utilizate pentru consumul final, rolul lor este esențial din perspectiva reducerii costurilor de tranzacție în economie și societate, întrucât acestea facilitează tranzacțiile în timp (servicii financiare, asigurări) și spațiu (telecomunicații, transport) (Melvin, 1989, citat în Christen et al, 2012). Din această perspectivă, competitivitatea firmelor manufacturiere care utilizează serviciile comerciale în procesele lor tehnologice depinde în mod esențial de accesul fără restricții la servicii. Amplificând productivitatea muncii și a capitalului, serviciile stimulează competitivitatea bunurilor naționale (Christen et al, 2012). Un mediu mai concurențial în sectoarele de servicii oferă beneficii nu numai pentru firmele manufacturiere, dar și pentru furnizorii de servicii existenți, având în vedere efectele de învățare și faptul că serviciile reprezintă inputuri esențiale pentru generarea altor servicii.

Comerțul cu servicii este legat de circulația capitalului. Serviciile nu pot fi stocate, de aceea comerțul cu servicii, spre deosebire de cel cu bunuri, necesită, de multe ori, prezența comercială a prestatorului. Această prezență poate fi obținută prin investiții străine directe (ISD) în economia-gază, lucru ce corespunde modului 3 de furnizare a serviciilor conform clasificării OMC (OMC 2016). Barierele de orice natură care împiedică intrarea ISD vor afecta în mod negativ comerțul cu servicii. O serie de autori au constatat un efect pozitiv și statistic semnificativ al ISD induse de liberalizarea serviciilor asupra productivității întreprinderilor din sectoarele economice ce utilizează serviciile în calitate de consumuri intermediare în Republica Cehă, Chile și Ucraina (Francois și Hoekman, 2009), India (Bas, 2013) și Tunisia (Konan și Assche, 2006).

Comerțul cu servicii are loc și în alte moduri decât prin reprezentanțe comerciale. Modul 1 de comerț presupune prestarea transfrontalieră de servicii, care nu necesită mișcarea fizică a clientului sau furnizorului în țara celuilalt.

În Republica Moldova, majoritatea centrelor telefonice de asistență (call-centre) funcționează în acest mod sau în combinație cu modul 3. Modul 2 se referă la modelele de comerț ce presupun deplasarea clienților pentru consumul de servicii în țara furnizorului (turism, servicii medicale oferite rezidenților străini). Iarăși, acest mod este extrem de relevant pentru economia moldovenească. Modul 4 de comerț se aplică atunci când prestatorii de servicii sau reprezentanții săi (personalul) se deplasează în țara clientului pentru a furniza serviciile. Serviciile de consultanță profesională sunt comercializate în acest mod. OMC a adoptat această clasificare a serviciilor în încercarea de a ține cont de multitudinea de bariere ce afectează comerțul, bariere care pot împiedica crearea unei sucursale sau a unei reprezentanțe comerciale, deplasarea personalului, repatrierea capitalului etc. Natura diversă și complexitatea acestor bariere este motivul esențial pentru care sunt necesare metodologii cuprinzătoare, dar în același timp, simple, de evaluare a restricțiilor în comerțul internațional cu servicii.

2. Economia serviciilor moldovenești

Serviciile joacă un rol din ce în ce mai dominant în economia Republicii Moldova. Un stereotip ce persistă în mijloacele de informare în masă interne și internaționale descrie Republica Moldova ca fiind o țară agricolă, deși în realitate, pe parcursul ultimelor două decenii țara a deviat de la modelul unei economii bazate pe agricultură (Figura 1 și Figura 2). În prezent, serviciile comerciale¹ și construcțiile² generează 50% din valoarea adăugată brută (VAB), o pondere de două ori mai mare decât la mijlocul anilor 1990. Pentru comparație, sectorul agricol și industrial contribuie cu 15-17% fiecare la VAB. Pentru comparație, la mijlocul anilor 1990 contribuțiile lor erau de circa 30% fiecare. În anul 2015, în sectorul de servicii activa mai mult de 31% din forța de muncă (20% în 1995), în timp ce în agricultură - 32% (comparativ cu 55% în 1995), iar în industrie - 12% (16% în 1995). Economia Republicii Moldovei este în mod clar într-o tranziție structurală. Ne așteptăm ca ponderea serviciilor în VAB și în forța de muncă angajată să continue să se extindă în următorul deceniu, în principal, din contul sectorului agricol.

Forța de muncă în sectorul de servicii este mai productivă decât media pe economie. De la reînceperea creșterii economice în anul 2000, productivitatea forței de muncă în sectorul serviciilor a fost cu mult peste media pe economie și practic era egală cu productivitatea în sectorul industrial. Și acest lucru este în pofida unei anumite convergențe către media pe economie a productivității în sectorul de servicii, asociată cu plecarea forței de muncă din agricultură. În anul 2015, productivitatea muncii în sectorul de servicii depășea cu peste 30% media națională (Figura 3)

Serviciile sunt importante și pentru comerțul extern al Republicii Moldova. În perioada acoperită de date statistice, comerțul cu bunuri și servicii a crescut ca și valoare absolută (Figura 4), chiar dacă evoluția ponderii în PIB nu a fost constantă. Pornind de la aproximativ 130% din PIB în anul 1995, volumul comerțului a atins un nivel record de 144% în anul 2007. Ulterior, raportul dintre comerț și PIB a scăzut, ajungând la 118% în anul 2015. În același timp, ponderea exporturilor de servicii în valoarea totală a exporturilor a crescut de la 16% la mijlocul anilor 1990 până la nivelul record de 33,6% în 2008. Aceasta este o dovadă clară a rolului tot mai mare al serviciilor în comerțul moldovenesc. După criza financiară, ponderea exporturilor nițel s-a micșorat, oscilând în jurul unei medii de 29% în anii 2010-2015. Importurile de servicii au urmat o tendință diferită: ponderea acestora în PIB a pornit de la 17% din valoarea totală a importurilor în anul 1995 ajungând până la 22,5% în 1999, și a scăzut constant după aceea, astăzi ponderea fiind circa 17%.

¹În conformitate cu metodologia internațională a balanței de plăți, categoria de servicii comerciale este definită ca fiind egală cu valoarea totală a serviciilor minus serviciile administrației publice neincluse în altă parte.

² Pentru a asigura coerența cu metodologia balanței de plăți, construcțiile sunt incluse în sectorul mai larg al serviciilor. Cu toate acestea, în multe sisteme naționale de statistică, inclusiv în Republica Moldova, construcțiile sunt adesea tratate ca un sector economic aparte.

Balanța comercială reflectă diferențe proeminente între comerțul cu bunuri și cel cu servicii. După cum putem deduce din Figura 4, balanța comercială pentru bunuri s-a deteriorat în mod considerabil în ultimele două decenii. Pe de altă parte, balanța comercială pentru servicii a fost într-un echilibru constant. Cu riscul unei interpretări simpliste, divergența dintre balanțele comerciale pentru servicii și bunuri poate fi înțeleasă și că competitivitatea exporturilor de servicii a cunoscut o îmbunătățire mai rapidă decât exporturile de bunuri.

De asemenea, a avut loc o diversificare geografică semnificativă a comerțului cu servicii. Datele oficiale din Republica Moldova nu oferă suficiente detalii cu privire la comerțul cu servicii la nivelul tuturor țărilor partenere. Doar cinci țări (Belarus, Germania, România, Rusia și Ucraina) și două regiuni (CSI și restul lumii) sunt tradițional incluse în balanța de plăți a Republicii Moldova³. Totuși, chiar și aceste date demonstrează că, în timp, Republica Moldova a devenit tot mai puțin dependentă de țările CSI din punctul de vedere al exporturilor și importurilor de servicii. De fapt, exporturile de servicii par să se fi diversificat mai rapid decât exporturile de bunuri. În anul 1997, CSI, în general, și Rusia, în special, au reprezentat 53% și, respectiv, 31% din totalul exporturilor moldovenești de servicii. În 2015, ponderea lor a fost de doar 22% și, respectiv, 14%. Ponderea importurilor de servicii din CSI și Rusia, de asemenea, a scăzut: acestea reprezentau 48% și, respectiv, 28% în 1997, în comparație cu 23% și, respectiv, 18% în 2015.

O serie de modificări structurale semnificative au însoțit creșterea exporturilor de servicii. Tehnologiile informaționale au fost o „stea în ascensiune” a exporturilor de servicii, deținând în prezent o pondere de 8,5% din totalul exporturilor de servicii (Figura 5). Deși nu există dovezi detaliate, Marea Britanie și SUA par a fi principalele destinații ale serviciilor IT. Serviciile de transport domină cu 37,2% din totalul exporturilor. Geografia limitează serviciile de transport prestate de agenții economici din Republica Moldova la regiunea țărilor din apropiere. Circa 35% din totalul serviciilor de transport sunt direcționate către țările CSI, iar cea mai mare parte - către țările Europei Centrale și balcanice. Exporturile serviciilor de călătorie reprezintă 25,3% din totalul exporturilor, călătoriile de afaceri și turismul de agrement fiind principalele sub-categorii de servicii prestate. Aproximativ un sfert din clienți provin din CSI, în timp ce 55% - din UE. Serviciile de telecomunicații reprezintă 12,8% din total exporturi. Începând cu anul 2010, sectorul a pierdut o parte semnificativă din volumul total al exporturilor. Țările CSI atrag în jur de 10% din valoarea serviciilor de telecomunicații exportate și, prin urmare, joacă un rol relativ minor în comerțul total.

Totuși, datele oficiale și indicatorii structurali de mai sus nu acoperă întregul volum al comerțului cu servicii. Balanța de plăți a Republicii Moldova nu include un tip foarte important de servicii – cele aferente procesării materiei prime furnizate din exterior. Aceste servicii sunt prestate în baza unor acorduri de prelucrare externă, încheiate de producătorii moldoveni de haine, încălțăminte, componente auto și cabluri electrice cu parteneri europeni. Conform datelor Centrului Internațional de Comerț, în anul 2015, valoarea totală a exporturilor de servicii de prelucrare a fost de aproximativ 145 milioane dolari SUA (ITC 2016), care este comparabilă cu volumul combinat al telecomunicațiilor și serviciilor IT. Un alt defect statistic potențial poate proveni din reexporturile de bunuri (34% din totalul exporturilor de bunuri în 2015, conform datelor BNS 2016). Conform unui studiu realizat recent, o pondere semnificativă din reexporturi este, de fapt, asociată cu prestarea de servicii de transport și logistică, și nu cu producția de bunuri (Banca Mondială 2016 (1)).

Republica Moldova prezintă avantaje comparative pentru unele exporturi de servicii. Am folosit metodologia Avantajelor Comparative Revelate (ACR) pentru a identifica serviciile, în furnizarea cărora Republica Moldova este bine poziționată pentru a concura la nivel internațional. Indicii ACR sunt incluși în Tabelul 2, valorile supraunitare indicând faptul că Republica Moldova deține avantaje comparative la prestarea serviciului respectiv. O constatare

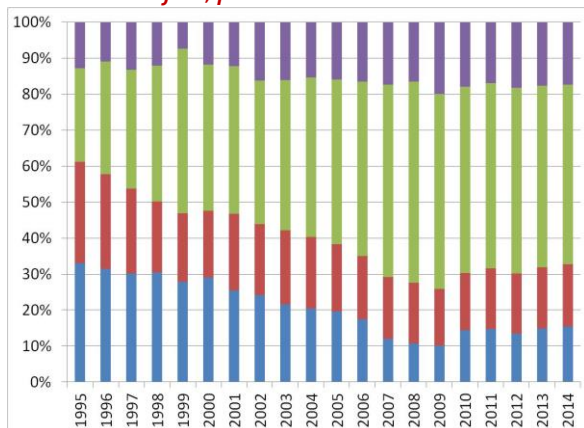
³ Motivele pentru menținerea în balanța de plăți a unui grup de țări care acoperă doar 30% din comerț nu sunt clare.

surprinzătoare este faptul că Republica Moldova pare mai bine poziționată în comerțul cu servicii (indicele mediu ACR 1.57 pentru perioada anilor 2011-2015), decât în comerțul cu bunurile (indicele ACR mediu 0,98). Serviciile de procesare externă (prelucrarea materiilor prime fizice furnizate de parteneri din străinătate) înregistrează de departe cele mai înalte niveluri ale ACR.

Ca structură, importurile de servicii se aseamănă foarte mult cu exporturile. În structura importurilor de servicii, serviciile de transport au o poziție dominantă, reprezentând 36,3% din volumul total al importurilor (Figura 6). Marea majoritate a acestor servicii sunt importate din categoria statistică „restul lumii” și nu din „CSI”. Acestea sunt urmate de serviciile de călătorie (34,5%), două treimi fiind reprezentate de serviciile de călătorie personale. Ponderea serviciilor de călătorii de afaceri a crescut de la 26% în 2006 până la 34% în 2015, fiind un semn al integrării constante a Republicii Moldova în economia internațională. Alte servicii destinate întreprinderilor dețin în prezent o pondere de aproape 10% din importuri (precum și din exporturi).

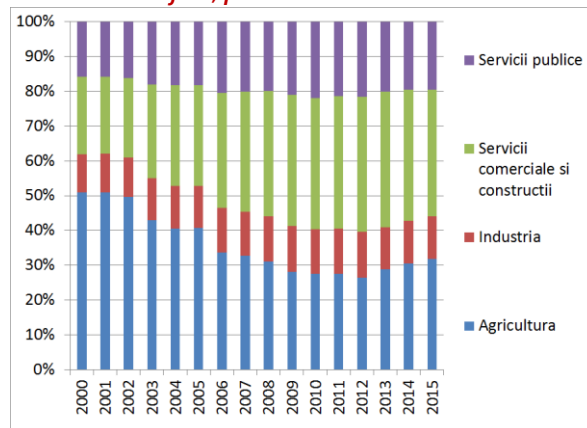
Deși de multe ori neglijate sau chiar percepute ca fiind amenințătoare pentru economie, importurile de servicii sunt foarte importante punct de vedere economic. Pentru motivele expuse în primul capitol - serviciile reprezintă o pondere mare din consumul intermediar în procesele tehnologice din toate sectoarele - accesul nerestricționat la serviciile importate este esențială pentru întreprinderile din Republica Moldova. Serviciile comerciale care reduc costul tranzacțiilor - transport și logistică, telecomunicații, servicii financiare – denotă și cele mai ridicate niveluri ale serviciilor consumate ca inputuri intermediare (Figura 7), depășind plafonul de 40%. Acesta este un aspect esențial care subliniază ideea că rolul economic al serviciilor în economia Republicii Moldova ar putea fi, de fapt, mult mai important decât ar sugera, la prima vedere, datele statistice.

Figura 1. Structura valorii adăugate brute pe sectoare economice majore, procente

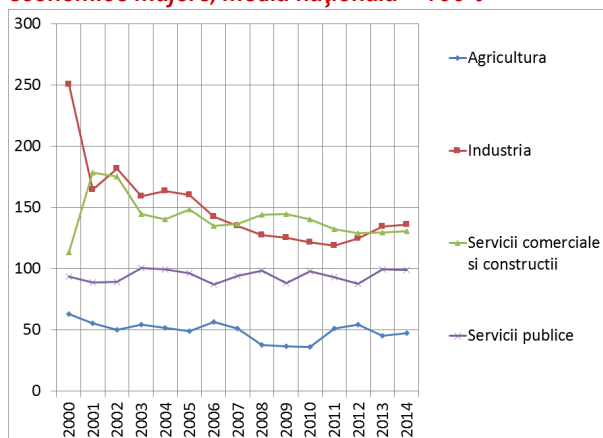
Sursa: EG în baza BNS;

Figura 2. Structura populației ocupate pe sectoare economice majore, procente

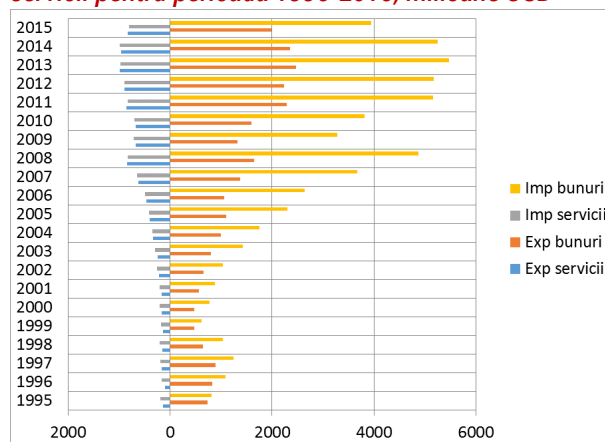
Sursa: EG în baza BNS;

Figura 3. Productivitatea forței de muncă pe sectoare economice majore, media națională = 100%

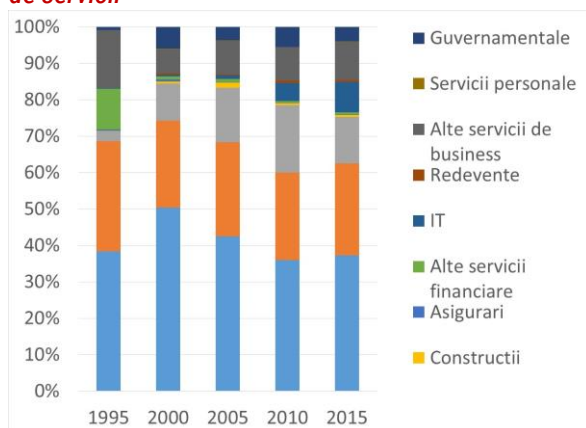
Sursa: EG în baza BNS;

Figura 4. Volumul fluxurilor comerciale de bunuri și servicii pentru perioada 1995-2015, milioane USD

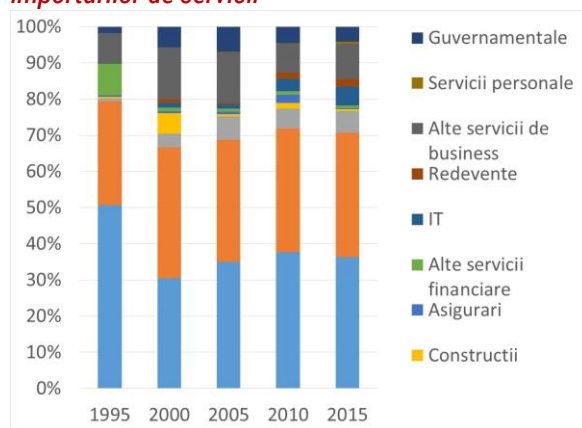
Sursa: EG în baza BNS;

Figura 5. Structura serviciilor de export pe grupuri de servicii în anii selectați, procente din totalul exporturilor de servicii

Sursa: Calculele Expert-Grup în baza datelor din balanța de plăți a Republicii Moldova, BNM.

Figura 6. Structura serviciilor de import pe grupuri de servicii în anii selectați, procente din totalul importurilor de servicii

Sursa: Calculele Expert-Grup în baza datelor din balanța de plăți a Republicii Moldova, BNM.

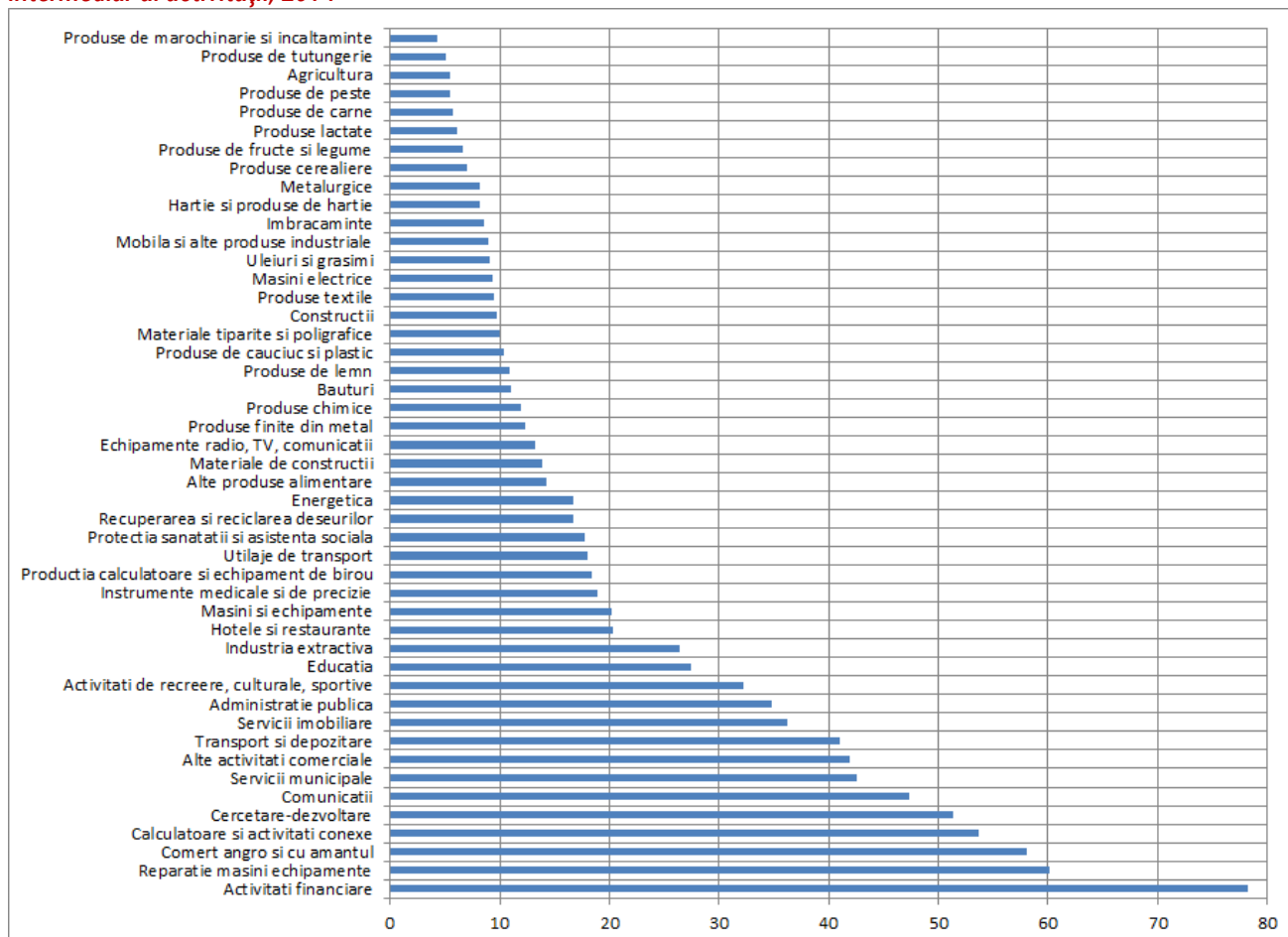
Tabelul 2. Indicii Avantajului Comparativ Revelat pentru exporturile de servicii din Republica Moldova în perioada 2011-2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Total servicii	1,78	1,82	1,77	1,70	1,57
Servicii de prelucrare a materiei prime furnizate	13,25	11,79	13,56	14,34	14,66
Servicii de întreținere și de reparații	0,17	0,30	0,13	0,20	0,27
Transport	3,43	3,55	3,53	3,13	2,92
Călătorii	1,40	1,48	1,45	1,38	1,36
Construcții	0,48	0,30	0,43	0,39	0,42
Servicii de asigurare și pensii	0,11	0,06	0,05	0,03	0,03
Servicii financiare	0,12	0,12	0,13	0,13	0,11
Taxe pentru folosirea proprietății intelectuale n.c.a.	0,17	0,14	0,17	0,18	0,12

Servicii de telecomunicații, de informatică și informaționale	4,00	3,98	3,50	3,03	2,76
Alte servicii de afaceri	0,82	0,81	0,76	0,70	0,66
Servicii personale, culturale și de recreare	0,08	0,28	0,30	0,34	0,42
Memo: ACR pentru totalul exporturilor de bunuri	0,98	0,98	0,98	0,98	0,98

Sursa: calculele autorilor în baza Hărții relațiilor comerciale în domeniul ITC, http://www.trademap.org/Service_SelCountry_TS.aspx

Figura 7. Ponderea serviciilor în consumul intermediar pe activități economice în Moldova, procente din total consum intermediar al activității, 2014

Sursa: calculele autorului în baza BNS, 2016.

3. Evaluarea nivelului liberalizării comerțului cu servicii cu și fără ZLSAC

Cum sunt evaluate restricțiile în comerțul cu servicii?

Aplicarea unui model de EGC necesită compararea condițiilor comerciale cu și fără șoc. Modelele EGC sunt utile pentru analiza impactului politicilor și a șocurilor numai în măsura în care schimbările în condițiile de bază sunt suficient de bine evaluate. În cazul liberalizării serviciilor comerciale dintre UE și Republica Moldova, trebuie de evaluat nivelul restricțiilor asociate măsurilor de politici comerciale cu și fără regimul de liberalizare. Din start precizăm că impactul asupra economiei UE, în orice caz, va fi minim din cauza diferenței enorme de dimensiune economică dintre Republica Moldova și UE. Prin urmare, în esență trebuie să evaluăm: a) nivelul de restricție asociat măsurilor impuse de Republica Moldova asupra importurilor de servicii din UE, fără și cu liberalizarea comerțului; și b) nivelul de restricție asociat măsurilor impuse de UE asupra importurilor serviciilor din Republica Moldova, fără și cu liberalizare.

Măsurile de politici care restricționează comerțul cu servicii sunt mai complexe decât în cazul comerțului cu bunuri. Complexitatea măsurilor de politici care reglementează comerțul cu servicii prezintă provocări semnificative pentru modelare. În cazul comerțului cu bunuri, barierele tarifare și netarifare sunt ușor cuantificabile pentru a fi incluse în ecuațiile modelului EGC. În cazul serviciilor, măsurile de politici sunt mult mai nuanțate; ele sunt adesea centrate pe limitări ale circulației transfrontaliere ale personalului, limitări cu privire la stabilirea prezenței comerciale, procedurile administrative și autorizațiile obligatorii, recunoașterea competențelor profesionale, declararea monopolurilor de stat (numite uneori „monopoluri naturale”, vezi transportul feroviar în Republica Moldova), atribuirea drepturilor exclusive, precum și alte măsuri similare. Universul eventualelor bariere împotriva comerțului cu servicii este atât de vast, încât evaluarea lor necesită metodologii simple și, în același timp, solide, care nu ar „ascunde pădurea după copaci” (Grosso et al, 2015).

OCDE a lansat relativ recent o metodologie simplă, dar robustă, care este adecvată pentru scopurile noastre de modelare. În 2015, OCDE a lansat Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii – IRCS (a se vedea detalii în Grosso et al, 2015). Metodologia a fost definită pentru a cuprinde 18 sectoare de servicii, pentru care sunt identificate și evaluate restricții comerciale generale și specifice sectorului, utilizând un tip binar de evaluare. Metodologia a fost concepută pentru a ține cont de complexitatea măsurilor restrictive în politicile comerciale în cadrul CNF. Măsurile non-binare sunt defalcate în praguri multiple ori de câte ori este necesar. Metodologia ține cont de structura ierarhică și interdependența măsurilor (de exemplu, dacă intrarea ISD este complet interzisă, alte restricții sunt mai puțin relevante). Pentru toate sectoarele de servicii, măsurile de politici evaluate sunt grupate în cinci domenii de politici:

1. Restricții privind intrarea pe piață a entităților străine;
2. Restricții privind circulația personalului;
3. Alte măsuri discriminatorii;
4. Bariere în calea concurenței;
5. Transparența reglementării.

IRCS se bazează pe un sistem de notare și ponderare simplu. Potrivit lui Grosso et al (2015), măsurilor individuale de politică li se atribuie un scor de 0 (non-restrictiv) sau 1 (restrictiv). În cadrul fiecărui dintre cele cinci domenii de politici, toate măsurile primesc aceeași pondere. Cele cinci domenii de politici sunt ponderate în funcție de importanța relativă a domeniului pentru sectorul dat. Ponderea lor este diferită, deoarece unele servicii (de exemplu, serviciile juridice) pot fi mai sensibile la restricțiile privind circulația persoanelor, altele (transportul feroviar) sunt mai sensibile la restricțiile privind intrarea pe piață, în timp ce altele (telecomunicații) - la măsurile ce limitează concurența. Experții care au contribuit la Grosso et al (2015) au distribuit 100 de puncte între cele

cinci domenii de politici funcție de importanța relativă pentru fiecare sector. Ponderile aplicate utilizează rezultatele raționamentului experților. Astfel, același domeniu de politici are o pondere diferită pentru diferite sectoare, dar ponderile intra-sectoriale sunt considerate aceleași pentru toate țările.

Am aplicat metodologia OCDE doar pentru sectoarele prioritare. Metodologia OCDE este complexă și necesită o analiză a unui număr mare de acte legislative. Din motive de fezabilitate, am aplicat-o doar pentru cele mai importante servicii tranzacționate între Republica Moldova și UE, reflectate în Figura 5 și Figura 6. Am evaluat restricțiile asociate măsurilor comerciale în regimurile comerciale fără ZLSAC și cu ZLSAC, atât din perspectiva UE, cât și din cea a Republicii Moldova, pentru serviciile indicate mai jos.

- Servicii de contabilitate și audit;
- Servicii de arhitectură;
- Servicii bancare;
- Servicii informatice;
- Construcții;
- Curierat;
- Servicii de distribuție;
- Servicii de inginerie;
- Servicii de asigurare;
- Servicii juridice;
- Servicii de logistică: manipularea încărcăturilor;
- Servicii de logistică: brokerajul vamal;
- Servicii de logistică: expediție de mărfuri;
- Servicii de logistică: stocare și depozitare mărfuri;
- Servicii de transport feroviar;
- Servicii de transport rutier;
- Telecomunicații.

Restricțiile în comerțul cu servicii în Republica Moldova în scenariul fără ZLSAC

În comparație cu media țărilor-membre UE∩OCDE, Republica Moldova aplică politici comerciale, în general, mai restrictive pentru importul de servicii. Tabelul 3 prezintă valorile IRCS pentru politicile pe care Republica Moldova le aplică în baza CNF. După cum se observă din tabel, în comparație cu media UE∩OCDE, Republica Moldova impune măsuri comerciale mai puțin restrictive asupra comerțului cu servicii de contabilitate, audit și servicii juridice. Nivelul de restricție al măsurilor comerciale este comparabil cu media UE∩OCDE pentru serviciile de brokeraj vamal, serviciile de expediere de bunuri și serviciile de transport rutier al bunurilor. Pentru alte servicii, nivelul restricțiilor asociate măsurilor comerciale este considerabil mai mare în Moldova comparativ cu media UE∩OCDE.

Câteva reglementări restrictive afectează în mod particular comerțul cu servicii care sunt sensibile la mobilitatea specialiștilor. Restricțiile cu privire la circulația persoanelor, care se aplică tuturor sectoarelor, reprezintă constrângeri deosebit de critice pentru comerțul cu servicii de arhitectură, servicii informatice, servicii de construcții, servicii de inginerie, servicii de contabilitate și de audit și servicii juridice - prestarea transfrontalieră a acestor servicii, în mod evident, implică libera circulație a profesioniștilor. Aceste măsuri cu caracter restrictiv includ: aplicarea testului economic (nevoile pieței de muncă) din partea Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, atunci când o societate rezidentă vrea să angajeze un specialist străin, necesitatea de a publica

în ziare anunțul cu privire la postul vacant, limitări severe privind durata șederii pentru specialiști (mai mică de 12 luni), precum și faptul că specialiștii străini licențiați trebuie să susțină un examen local dacă doresc să fie autorizați să practice la nivel local, legislația neprevăzând regimuri temporare sau tranzitorii de licențiere.

Există unele restricții care se aplică la intrarea entităților străine. Legislația Republicii Moldova (Codul civil, art.102 și art.103) permite crearea de filiale și reprezentanțe, însă acestea nu sunt recunoscute ca persoane juridice distincte. Aceasta reprezintă, conform metodologiei OCDE, o restricție la intrarea pe piață și stabilirea reprezentanțelor comerciale, care la rândul său reprezintă o constrângere critică ce împiedică comerțul cu servicii financiare. Pe lângă faptul că sucursalele străine ale băncilor și companiilor de asigurări nu sunt permise, există, de asemenea, restricții în ceea ce privește forma de organizare juridică (sunt permise numai societăți pe acțiuni). De asemenea, este necesară prezența comercială pentru toate tipurile de servicii financiare prestate. Măsurile de precauție se aplică, de asemenea, sub formă de aprobare ex-ante a fuziunilor și achizițiilor. Serviciile de transport feroviar al bunurilor sunt un caz extrem al unui sector totalmente închis pentru intrarea pe piață a prestatorilor străini. Simplul fapt că o singură întreprindere de stat vertical integrată (Î.S. „Calea Ferată din Moldova”) deține monopolul deplin și are discreția totală asupra pieței și infrastructurii exclude din start intrarea altor concurenți pe piață. Concurența nu este permisă și pe un segment important al serviciilor poștale și de curierat. Î.S. ”Poșta Moldovei” este recunoscută ca prestator monopolist al unui număr semnificativ de servicii poștale naționale, doar serviciile de livrare rapidă fiind deschise concurenței. Estimăm că serviciile poștale naționale, pentru care ”Poșta Moldovei” deține monopolul, reprezintă în jur de 10% din totalul pieței serviciilor poștale și de curierat.

Categoria altor măsuri discriminatorii este cea mai puțin restrictivă. Totuși, există anumite restanțe în implementarea standardelor internaționale de transparență financiară și în prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului (MONEYVAL, 2013), lucru care reprezintă o constrângere în metodologia IRCS. Faptul că, în scenariul de referință guvernul controla o instituție financiară importantă (Banca de Economii), de asemenea, este considerat o măsură restrictivă, deoarece aceasta inevitabil are drept consecință tratamentul discriminatoriu al băncilor comerciale. În aceeași categorie de alte măsuri discriminatorii, tratamentul discriminatoriu al operatorilor străini care depun oferte pentru tendere publice de procurare reprezintă un alt grup de măsuri ce restricționează comerțul în scenariul de referință. Acestea sunt deosebit de relevante în cazul serviciilor de construcții și a serviciilor de transport rutier.

Categoria de bariere în calea concurenței include un număr relativ mic de măsuri restrictive. Printre cele importante, poate fi menționat faptul că guvernul controlează întreprinderile majore pe piața serviciilor de manipulare a încărcăturilor în aeroporturi, pe piața serviciilor de manipulare și depozitare a încărcăturilor în sectorul feroviar și pe piața serviciilor de telecomunicații. Acest lucru are implicații majore asupra concurenței pe piață, mai ales că, în unele cazuri, separarea contabilității pe clase de servicii nu este impusă efectiv (ceea ce face posibilă subvenționarea încrucișată a diferitor clase de servicii, cu efecte anti-concurențiale), iar întreprinderile existente pot impune obstacole în accesarea infrastructurii critice de către alți operatori. Trebuie menționat, că unele dintre aceste sectoare - manipularea încărcăturilor la aeroporturi și în sectorul căilor ferate, de exemplu - nu sunt acoperite de Acordul de Asociere. Cu toate acestea, noi le-am inclus în evaluare având în vedere faptul că restructurarea lor este prevăzută fie prin alte acorduri relevante între Republica Moldova și UE (Acordul privind spațiul aerian comun) sau sunt promovate în cadrul unor programe de restructurare susținute de către instituțiile financiare europene (restructurarea operatorului de transport feroviar de stat „Calea Ferată din Moldova”).

Ultimul grup generic de măsuri de restricție a comerțului se referă la măsurile de reglementare. Deși în perioada de referință Republica Moldova este relativ bine poziționată atunci când vine vorba de comunicarea și consultarea publică a măsurilor de reglementare înainte ca acestea să capete forță juridică, precum și de lipsa regimului de vize pentru cetățenii țărilor membre ale UE (din 2006), există unele măsuri împovărătoare pentru agenții

economici. Costurile ridicate și numărul mare de proceduri obligatorii pentru înregistrarea unei societăți, și, în unele cazuri, rolul neclar al licențierii pentru accesul pe piață limitează, în perioada de referință, viteza prestării unor servicii de logistică, cum ar fi cele de manipulare a bunurilor, de depozitare, de expediere a bunurilor și de brokeraj vamal.

Restricțiile în comerțul cu servicii în Republica Moldova în scenariul cu ZLSAC

În cadrul ZLSAC, Republica Moldova și-a asumat o serie de obligații explicite și implicite, care vor reduce caracterul restrictiv al măsurilor aplicate în comerțul internațional cu servicii pentru prestatorii din UE. Deși există unele neclarități juridice, noi presupunem că aceste modificări se vor aplica, de fapt, ca politică CNF, adică nu doar în beneficiul societăților comerciale din UE. Evidențiem mai jos modificările preconizate pentru a fi implementate ca urmare a angajamentelor ZLSAC și care vor avea un impact asupra restricțiilor comerciale pentru servicii, pentru fiecare dintre cele cinci grupuri de măsuri de politici conform IRCS a OCDE. Nivelurile indicilor de restricții asociate măsurilor comerciale pentru servicii după ZLSAC și modificările procentuale în comparație cu nivelurile de referință sunt incluse în Tabelul 4.

Restricțiile aferente intrării pe piață pentru o entitate străină se vor atenua. Trebuie de menționat faptul că Republica Moldova deja oferă un mediu relativ încurajator și nediscriminatoriu pentru intrarea concurenților străini în multe dintre sectoarele de servicii. De fapt, în unele sectoare ISD au o poziție dominantă sau semnificativă, cum ar fi în cazul telecomunicațiilor mobile, a serviciilor de livrare rapidă a corespondenței, a serviciilor informatice, a serviciilor de distribuție, a serviciilor bancare comerciale și a serviciilor de asigurare. Conform prevederilor Legii nr.81 din 18 martie 2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător, investitorii autohtoni și străini se bucură de un statut și drepturi egale. În pofida numărului mic de restricții, regimul de intrare pe piață s-ar putea îmbunătăți și mai mult ca urmare a implementării angajamentelor Republicii Moldova în cadrul Acordului de Asociere cu UE. În conformitate cu prevederile art.205, Republica Moldova se angajează să asigure că stabilirea de filiale, sucursale și reprezentanțe ale persoanelor juridice din UE se bucură de un tratament nu mai puțin favorabil decât cel acordat de Republica Moldova propriilor sale persoane juridice, sucursalelor și reprezentanțelor lor. Ne putem aștepta, de exemplu, ca parteneriatele să fie în mod explicit permise ca formă de organizare juridică a societăților comerciale de audit și de contabilitate. Privatizările întreprinderilor de stat în sectorul telecomunicațiilor (deja planificate pentru 2017), a serviciilor de transport feroviar (cu excepția infrastructurii), a serviciilor de manipulare a încărcăturilor și a serviciilor de depozitare (transportul aerian, la fel probabil să aibă loc în 2017), pot reduce barierele la intrare pentru actorii interni și externi pe aceste piețe. În conformitate cu anexa XXVII-E la Acordul de Asociere, Republica Moldova a obținut unele derogări privind dreptul de stabilire cu privire la serviciile juridice și serviciile poștale internaționale, precum și serviciile poștale interne legate de scrisori cu greutatea de până la 350g, pentru care „Poșta Moldovei” deține monopolul. Cu toate acestea, pentru toate celelalte servicii poștale piața ar trebui să fie deschisă. În conformitate cu art.208, se pot aplica unele reguli diferențiate de tratament a sucursalelor, în special în cazul serviciilor financiare, din considerente prudentiale. Prin urmare, ne așteptăm ca sucursalele instituțiilor financiare străine să nu fie interzise complet, după cum este în prezent, ci mai degrabă să li se aplice unele restricții.

Tabelul 3. Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii în Republicii Moldova în scenariul fără ZLSAC

	Restricții aferele intrării pe piață	Restricții aferele circulației persoanelor	Alte măsurile discriminatorii	Bariere în calea concurenței	Transparența reglementării	Indicele general Moldova	Indicele general UE/OCDE
Servicii de contabilitate și audit	0,06	0,12	0,02	0,00	0,02	0,22	0,26
Servicii de arhitectură	0,00	0,18	0,03	0,00	0,03	0,25	0,23
Servicii bancare comerciale	0,11	0,07	0,06	0,01	0,05	0,30	0,13
Servicii informatice	0,00	0,15	0,05	0,02	0,04	0,25	0,17
Construcții	0,02	0,12	0,11	0,00	0,04	0,29	0,16
Curierat	0,11	0,07	0,04	0,13	0,08	0,43	0,14
Servicii de distribuție	0,02	0,04	0,01	0,05	0,04	0,16	0,11
Servicii de inginerie	0,00	0,17	0,03	0,00	0,03	0,23	0,21
Servicii de asigurare	0,19	0,04	0,02	0,03	0,01	0,29	0,15
Servicii juridice	0,04	0,14	0,02	0,01	0,02	0,24	0,38
Servicii de logistică: manipularea încărcăturilor	0,07	0,06	0,03	0,17	0,05	0,39	0,16
Servicii de logistică: brokerajul vamal	0,00	0,07	0,02	0,03	0,06	0,17	0,12
Servicii de logistică: expediție de mărfuri	0,00	0,06	0,02	0,00	0,05	0,12	0,13
Servicii de logistică: stocare și depozitare	0,06	0,05	0,03	0,14	0,04	0,33	0,14
Servicii de transport feroviar	0,43	0,10	0,06	0,31	0,10	1,00	0,14
Servicii de transport rutier	0,03	0,09	0,04	0,00	0,01	0,16	0,16
Telecomunicații	0,02	0,04	0,02	0,12	0,02	0,22	0,14

Sursa: Estimările autorului în baza simulatorului de politici IRCS al OCDE, <http://sim.oecd.org/default.ashx>

Restricțiile aferente circulației personalului vor fi atenuate. În conformitate cu prevederile Acordului de Asociere (art.215), intrarea și șederea temporară a personalului-cheie și a stagiarilor absolvenți de studii superioare este limitată la o perioadă de până la trei ani pentru persoanele transferate temporar în cadrul companiilor. În prezent, Republica Moldova limitează acest termen la 12 luni și, conform Acordului, se așteaptă ca această perioadă să crească până la 36 de luni. Cu toate acestea, în conformitate cu Acordul de Asociere, prezența temporară a prestatorilor de servicii contractuale și a profesioniștilor independenți va rămâne limitată la 12 luni. Pentru toate categoriile testarea necesităților pieței de muncă, aplicată în prezent de către Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă va fi eliminată (art.210, al.2, (a)). Mai mult decât atât, Acordul de Asociere prevede un potențial mecanism pentru recunoaștere reciprocă a criteriilor aplicate de fiecare parte pentru autorizarea, acordarea de licențe, funcționarea și certificarea antreprenorilor și prestatorilor de servicii, și, în special, a serviciilor profesionale. Ca urmare a acestor modificări, mobilitatea personalului-cheie va crește, iar acest lucru va oferi o atenuare semnificativă a nivelurilor actuale al restricțiilor comerciale, în special pentru serviciile de arhitectură, serviciile informatice, serviciile de construcții, serviciile de curierat și de distribuție, serviciile de contabilitate și de audit și serviciile de asigurare.

Alte măsuri discriminatorii urmează să fie eliminate complet. În perioada de referință, cele mai multe dintre aceste măsuri se referă la normele privind achizițiile publice. În urma Acordului de Asociere, Republica Moldova va adopta (de fapt, deja a adoptat) o nouă lege privind achizițiile publice pentru a asigura un tratament egal al operatorilor economici locali și străini, și pentru a interzice discriminările. Acest lucru este deosebit de relevant pentru comerțul cu servicii de construcții. De asemenea, ne așteptăm ca în urma Acordului, normele internaționale de combatere a spălării banilor să fie impuse în mod eficient în sectorul financiar. În anumite sectoare, cum ar fi manipularea încărcăturii în domeniul transportului feroviar și depozitarea în domeniul feroviar, ne așteptăm ca un anumit grad de monopol să fie păstrat de către stat, în special asupra infrastructurii feroviare. Subvențiile de stat reprezintă un alt aspect, unde măsurile discriminatorii justificate vor continua (ele sunt excluse în mod explicit din Acordul de Asociere), însă din toate serviciile pe care le analizăm, acestea sunt susceptibile să fie relevante numai pentru serviciile poștale naționale care, în orice caz, nu vor fi liberalizate.

Barierile în calea concurenței vor fi eliminate într-o măsură semnificativă. În șase dintre sectoarele serviciilor pe care le analizăm, nivelul de restricționare a concurenței este, în nivelul de referință, nul și va persista și în cadrul ZLSAC. În sectorul serviciilor bancare comerciale, una dintre consecințele neintenționate a falimentării „Băncii de Economii” este că statul a încetat să mai controleze un actor major în acest sector și barierele în calea liberei concurențe au fost reduce. În sectorul serviciilor informatice, restricțiile impuse concurenței vor rămâne pentru că statul va păstra controlul asupra Î.S. „CRIS Registru”, care este un actor important în acest sector, și pentru că nu există angajamente specifice din partea Guvernului Republicii Moldova cu privire la acest aspect. De asemenea, Acordul va conduce la o concurență mai intensă în cazul unor servicii poștale care urmează să se deschidă pentru concurență, dar impactul acestora va fi practic neglijabil datorită importanței lor economice reduce și lipsei de interes credibil din partea operatorilor UE. Referitor la serviciile de distribuție, chiar dacă Acordul de Asociere nu conține prevederi detaliate cu privire la concurență, presupunem că concurența pe piață se va îmbunătăți în rezultatul reglementării mai eficiente de către Consiliul Concurenței a acordurilor verticale (în plus, sectorul se poate deschide chiar și pentru produse care sunt acoperite în mod explicit de lista negativă a Acordului, cum ar fi distribuția de produse petroliere). Acordul nu va avea implicații semnificative asupra concurenței în sectorul asigurărilor, unde unele reglementări vor persista în ceea ce privește natura activelor utilizate în calitate de gaj, precum și reglementările privind prestarea de servicii de asigurare obligatorie (răspunderea civilă auto). Serviciile de transport și de logistică vor beneficia de Acordul de Asociere, întrucât barierele în calea concurenței vor fi atenuate sau înlăturate ca urmare a impunerii separării verticale în serviciile de transport feroviar și de logistică și a anulării licenței pentru serviciile de brokeraj vamal. În sectorul telecomunicațiilor, concurența se va îmbunătăți

grație capacităților îmbunătățite ale autorității de reglementare de a impune în mod eficient operatorii dominanți să partajeze infrastructura-cheie cu alți jucători la costuri transparente și rezonabile.

Transparența reglementării se va îmbunătăți, într-o oarecare măsură, ca urmare a Acordului de Asociere. Unele dintre schimbările așteptate survin ca parte a altor acorduri (adică nu a Acordului de Asociere), precum și în rezultatul implementării reformelor interne. De exemplu, o evoluție binevenită a fost eliminarea, prin modificare legislativă de către Parlamentul Republicii Moldova, a cerinței privind capitalul minim necesar pentru constituirea unei societăți cu răspundere limitată, care a avut loc în anul 2014 și nu poate fi atribuită Acordului de Asociere. Nici în estimările noastre privind schimbările induse în restricțiile comerciale aferente serviciilor noi nu atribuim această evoluție Acordului de Asociere. Acordul de Asociere prevede o serie de măsuri importante de consolidare și facilitare a comerțului, și noi presupunem că unul dintre efectele lor combinate va fi reducerea duratei și costurilor procedurii vamale. O reducere presupusă a duratei procedurilor vamale la mai puțin de 2 zile lucrătoare este încorporată în evaluarea IRCS după instituirea ZLSAC.

Drept rezultat, atenuarea măsurilor de politici va diminua restricțiile pentru importurile de servicii în Moldova. Dacă va fi implementat în mod corespunzător, piața serviciilor de transport feroviar va suferi cea mai puternică reducere a nivelului de restricție (aproximativ 70% față de perioadă de referință), de la a fi complet închisă pentru concurența externă, cum este în prezent, până la un nivel de aproximativ 0,30 pe scara IRCS. Totuși, acest sector reprezintă un caz mai degrabă extrem, de deschidere semnificativă a unui sector complet închis anterior. În celelalte sectoare, intensitatea măsurilor de restricționare a comerțului extern cu servicii este așteptată să scadă, în medie, cu 40%. Aceasta este o cifră care nu poate fi neglijată și care ar putea induce o prezență mai vizibilă a furnizorilor externi de servicii în economia Republicii Moldova. Deși atractivitatea micii piețe moldovenești pentru prestatorii europeni de servicii nu ar trebui să fie exagerată, un grad mai mare de deschidere ar putea oferi oportunități pentru IMM-urile europene și companiile inovatoare nou-înființate. După cum este prezentat în capitolul următor, o deschidere mai largă pentru importurile de servicii ar putea spori eficiența sectoarelor de producție, care utilizează serviciile în calitate de inputuri intermediare, dar și a sectorului de servicii în sine, oferind unele câștiguri la nivel sistemic.

Tabelul 4. Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii în Republicii Moldova în scenariul cu ZLSAC

	Restricții aferente intrării pe piață		Restricții aferente circulației persoanelor		Alte măsuri discriminatorii		Bariere în calea concretenței		Transparența reglementării		General	
	După ZLSAC	% din nivelul de referință	După ZLSAC	% din nivelul de referință	După ZLSAC	% din nivelul de referință	După ZLSAC	% din nivelul de referință	După ZLSAC	% din nivelul de referință	După ZLSAC	% din nivelul de referință
Servicii de contabilitate și audit	0,05	80	0,09	73	0,00	0	0,00	n.ap.	0,02	67	0,15	67
Servicii de arhitectură	0,00	n.ap.*	0,12	64	0,00	0	0,00	n.ap.	0,03	67	0,15	56
Servicii bancare comerciale	0,10	88	0,05	73	0,00	0	0,00	0	0,05	100	0,19	65
Servicii informatice	0,00	n.ap.	0,09	63	0,00	0	0,02	100	0,04	67	0,15	55
Construcții	0,02	100	0,08	70	0,00	0	0,00	n.ap.	0,04	75	0,14	47
Curierat	0,09	83	0,05	69	0,01	19	0,07	53	0,05	63	0,26	62
Servicii de distribuție	0,02	100	0,03	63	0,00	0	0,02	50	0,03	75	0,10	62
Servicii de inginerie	0,00	n.ap.	0,12	70	0,00	0	0,00	n.ap.	0,03	67	0,15	61
Servicii de asigurare	0,06	33	0,03	70	0,01	50	0,03	100	0,01	100	0,14	50
Servicii juridice	0,04	100	0,10	70	0,00	0	0,01	100	0,02	67	0,17	69
Servicii de logistică: manipularea încărcăturilor	0,06	81	0,04	62	0,00	9	0,09	107	0,03	81	0,21	54
Servicii de logistică: brokerajul vamal	0,00	n.ap.	0,05	75	0,00	0	0,00	0	0,03	40	0,08	43
Servicii de logistică: expediție de mărfuri	0,00	n.ap.	0,04	63	0,00	0	0,00	n.ap.	0,03	60	0,07	53
Servicii de logistică: stocare și depozitare	0,04	60	0,03	63	0,01	25	0,07	50	0,03	60	0,18	53
Servicii de transport feroviar mărfuri	0,08	18	0,04	38	0,00	0	0,15	47	0,03	25	0,29	29
Servicii de transport rutier mărfuri	0,03	100	0,06	63	0,00	0	0,00	n.ap.	0,01	67	0,09	55
Telecomunicații	0,01	50	0,03	62	0,01	25	0,09	75	0,02	67	0,15	65

Notă: * – n.ap. înseamnă „nu se aplică” și se referă la acele aspecte care au avut nivelul zero al restricțiilor în perioada de referință. Sursa: Estimările autorului în baza simulatorului de politici IRCS al OCDE, <http://sim.oecd.org/default.ashx>

Restricțiile în comerțul cu servicii în UE în scenariul fără ZLSAC

În scenariul de bază, nivelurile CNF a IRCS în UE sunt deja destul de reduse pentru marea parte a sectoarelor de servicii. După cum se arată detaliat Anexa 1, serviciile juridice sunt puternic reglementate, Polonia și Luxemburg evidențiind-se drept cazuri particulare, unde sectorul este complet închis pentru comerțul internațional. Austria, Estonia, Franța, Grecia, Ungaria, Republica Slovacă și Slovenia, de asemenea, impun un regim foarte restrictiv în comerțul cu servicii juridice. Belgia, Franța și Portugalia sunt foarte restrictive în ceea ce privește comerțul cu servicii de contabilitate și audit, în timp ce Polonia, Republica Slovacă și Slovenia – în serviciile de arhitectură și inginerie. Principala sursă a restricțiilor sunt limitările impuse circulației personalului, pe al doilea loc fiind restricțiile la intrarea pe piață (Tabelul 5).

În scenariul de referință, serviciile care sunt deosebit de importante pentru exporturile Republicii Moldova se bucură de un nivel deja înalt al deschiderii comerciale. Nivelurile IRCS pentru transportul rutier de mărfuri sunt strâns distribuite în jurul valorii de 0,15, pentru serviciile de telecomunicații – în jurul valorii de 0,14, iar pentru serviciile de logistică – în jurul valorii de 0,13. Pentru serviciile informatice, media IRCS este în jur de 0,17, cu toate că în unele țări aceasta este peste 0,20. Mai multe detalii pot fi găsite în Anexa 1.

Tabelul 5. Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii în UE înainte de ZLSAC

	Restricții afere intrării pe piață	Restricții afere circulației persoanelor	Alte măsuri discriminatorii	Bariere în calea concurenței	Transparența reglementării	General
Servicii de contabilitate și audit	0,10	0,12	0,01	0,01	0,03	0,26
Servicii de arhitectură	0,03	0,14	0,01	0,01	0,04	0,23
Servicii bancare comerciale	0,05	0,03	0,00	0,03	0,03	0,13
Servicii informatice	0,02	0,07	0,01	0,02	0,05	0,17
Construcții	0,02	0,06	0,02	0,01	0,05	0,16
Curierat	0,02	0,03	0,00	0,06	0,03	0,14
Servicii de distribuție	0,03	0,02	0,00	0,03	0,03	0,11
Servicii de inginerie	0,03	0,12	0,01	0,01	0,04	0,21
Asigurări	0,10	0,02	0,00	0,01	0,01	0,15
Servicii juridice	0,16	0,16	0,01	0,02	0,03	0,37
Servicii de logistică: manipularea încărcăturilor	0,01	0,04	0,00	0,08	0,03	0,16
Servicii de logistică: brokerajul vamal	0,01	0,05	0,00	0,01	0,04	0,12
Servicii de logistică: expediție de mărfuri	0,01	0,04	0,00	0,01	0,03	0,10
Servicii de logistică: stocare și depozitare	0,01	0,04	0,00	0,06	0,03	0,14
Servicii de transport feroviar mărfuri	0,02	0,03	0,00	0,06	0,02	0,14
Servicii de transport rutier mărfuri	0,06	0,04	0,00	0,03	0,01	0,15
Telecomunicații	0,02	0,02	0,01	0,07	0,02	0,14

Sursa: agregate de autor pe baza ratingurilor unor țări individuale din baza de date statistice a OCDE,
<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STRI>.

Restricțiile în comerțul cu servicii în UE după implementarea ZLSAC

Lista rezervelor UE în ceea ce privește comerțul liber cu servicii este foarte largă și complicată, deoarece include atât rezervele de la nivelul UE, cât și pe cele de la nivelul statelor-membre. O sursă recentă (ed. Emerson și Cenușă, 2016), a depistat un număr de 161 de rezerve din partea UE, inclusiv 32 la nivelul UE și 129 la nivelul statelor-membre, și aceasta le include numai pe cele pentru intrarea pe piață și stabilirea reprezentanțelor comerciale. Rezervele date corelează cu angajamentelor UE și ale statelor membre față de OMC în temeiul Acordului General privind Comerțul cu Servicii. Pentru comparație, Republica Moldova a menținut doar două rezerve orizontale (inclusiv cea referitoare la achiziționarea de teren agricol, care are o relevanță și un impact practic insignifiant pentru majoritatea serviciilor) și 10 rezerve sectoriale, în special în sectorul serviciilor juridice și personale.

UE și statele-membre au menținut și un număr mare de rezerve privind prestarea transfrontalieră de servicii. Potrivit sursei citate mai sus, există 273 de rezerve din partea UE și doar 6 din partea Republicii Moldova. Numărul mare și diversitatea rezervelor practic semnifică că nu se vor produce schimbări importante în furnizarea transfrontalieră liberă de servicii de către prestatorii din Republica Moldova.

Mobilitatea personalului, la fel, este supusă unor rezerve semnificative din partea UE. Emerson și Cenușă (2016) menționează existența a 177 de rezervări aplicate de UE și de statele-membre, comparativ cu doar 7 rezervări din partea Republicii Moldova. Din nou, acest lucru va împiedica creșterea mobilității potențialilor furnizori de servicii din Republica Moldova.

Amploarea, natura și complexitatea derogărilor înseamnă, de fapt, că nivelul restricțiilor aplicate comerțului cu servicii din partea UE față de furnizorii de servicii din Moldova nu va slăbi esențial sau poate că chiar deloc față de nivelul actual. Cele mai multe dintre rezervele specifice UE și statelor-membre se referă la aspecte foarte importante ale comerțului internațional cu servicii, inclusiv condițiile privind rezidența sau chiar naționalitatea, testarea necesităților economice, prezența comercială obligatorie. Prin urmare, presupunem că nivelul restricțiilor din partea UE după implementarea ZLSAC este doar puțin mai bună decât în perioada de referință. Însă trebuie de atras atenție că în perioada de referință nivelul efectiv de protecție al sectoarelor de servicii în UE este deja destul de redus, iar problemele pe care furnizorii de servicii din Moldova le întâmpină în accesarea piețelor sunt, cel mai probabil, legate de slăbiciunile intrinseci ale firmelor moldovenești prestatoare de servicii, și nu de barierele impuse de UE.

4. Modelarea liberalizării comerțului cu servicii într-un cadru EGC

O scurtă descriere a modelului EGC

Pentru această analiză este folosit un model recursiv-dinamic de echilibru general calculabil (EGC) al economiei moldovenești, similar celui folosit în cadrul studiului realizat de Banca Mondială (2016). La rândul său, modelul utilizat în studiul Băncii Mondiale (2016) reprezintă o versiune extinsă a unui model-standard pe deplin documentat în Lofgren et al (2002). Modelul static standard a fost transformat într-un model recursiv-dinamic, urmând o abordare similară cu cea utilizată de către Thurlow (2004) pentru Africa de Sud. Modelele EGC recursiv-dinamice presupun că agenții economici au așteptări adaptive, permițând, astfel, modelului să fie soluționat ca o secvență cronologică de echilibre. În cazul scenariilor de liberalizare a serviciilor, dinamica modelului este determinată de modificările în dotarea cu capital și de o serie de modificări corespunzătoare parametrilor aferenți comerțului.

În model sunt incluse în mod explicit cele mai importante sectoare de servicii. Acestea sunt sectorul construcțiilor, distribuției, transportului și logisticii (combinate), telecomunicațiilor și serviciilor poștale (combinate), serviciilor informatice și ale altor servicii destinate întreprinderilor. În model a fost inclusă o ecuație similară celei utilizate în Robinson et al. (2002) pentru a actualiza modificările ce se produc în productivitatea totală a factorilor ca urmare a liberalizării importului de servicii utilizate în calitate de consumuri intermediare în industriile în aval față de servicii.

Modelul dat este calibrat în baza matricei de contabilitate socială (MCS) a Republicii Moldova, care reproduce economia țării pentru anul 2013. MCS a fost elaborată de către autor, pe baza datelor statistice furnizate de Biroul Național de Statistică, Banca Națională a Moldovei, Ministerul Finanțelor și Serviciul Vamal al Republicii Moldova și de o serie de alte surse. MCS a Republicii Moldova are un nivel înalt de dezagregare, inclusiv (a se vedea detalii complete în Tabelul 6):

- 39 de activități economice;
- 39 de tipuri de bunuri și servicii în relație bijectivă cu activitățile economice;
- 3 tipuri de costuri de tranzacție (aferele tranzacțiilor pe piața internă, de export și de import);
- 4 tipuri de factori de producție (forța de muncă plătită inferior și superior, capitalul și auto-angajarea);
- Societățile financiare și nefinanciare și guvernul;
- Gospodăriile populației repartizate pe chintile și zone de reședință;
- 6 tipuri de impozite;
- 4 regiuni geografice comerciale (UE, Rusia, alte țări din CSI, alte țări).

Scenariile modelate

0. Scenariul de bază (fără ZLSAC)

În scenariul de bază este simulată dezvoltarea economică în condițiile obișnuite (adică, în lipsa liberalizării serviciilor) pentru deceniul 2014-2023. Dinamica economică este determinată numai de schimbările endogene de capital, care se depreciază cu o rată de 6% anual, ceea ce corespunde cu datele agregate raportate de către întreprinderile din Republica Moldova pentru perioada 2012-2014. În perioada de referință nu se înregistrează nicio schimbare în parametrii IRCS cu orice partener comercial. Mai jos, când se analizează rezultatele simulărilor, scenariile alternative se compară cu scenariul de referință.

Conform proiecțiilor pentru scenariul de referință, PIB-ul în termeni reali va crește cu 3,2% anual pe parcursul perioadei 2014-23. Această cifră este mai mică decât creșterea istorică înregistrată în perioada 2004-2013 și reflectă problemele economice actuale cauzate de multiplele crize externe și interne care au subminat potențialul

de creștere pentru următorii zece ani (fraude bancare, stagnarea din Rusia, menținerea barierelor comerciale rusești, secetele extinse, deprecierea monedei ucrainene, redresarea economică lentă din UE).

Tabelul 6. Lista conturilor în MCS și în modelul EGE al Republicii Moldova

Activități: 1. Agricultură și pescuit 2. Industria extractivă 3. Industria de procesare a cărnii 4. Industria de procesare a peștelui 5. Prelucrarea fructelor și legumelor 6. Producția de uleiuri și grăsimi 7. Producția de lactate 8. Prelucrarea cerealelor 9. Industria nutrețurilor pentru animale și altor produse alimentare 10. Industria băuturilor 11. Industria produselor din tutun 12. Industria confecțiilor, de îmbrăcăminte și de încălțăminte 13. Industria lemnului și a papetăriei 14. Industria tipografică și cea a editurii 15. Industria chimică, a cauciucului și a maselor plastice 16. Industria altor produse minerale nemetalice 17. Metalurgia 18. Industria produselor metalice finite 19. Industria fabricării mașinilor, instrumentelor de precizie, echipamentului de transport 20. Industria electronică 21. Producția de mobilă și alte produse 22. Valorificarea și reciclarea deșeurilor 23. Energetică 24. Construcții 25. Comerțul cu amănuntul și cu ridicata 26. Hoteluri și restaurante 27. Transport și depozitare 28. Comunicații 29. Activități financiare 30. Tranzacții imobiliare 31. Alte servicii comerciale pentru întreprinderi 32. Servicii informatice, de cercetare și dezvoltare 33. Administrație publică 34. Educație 35. Asistență medicală și asistență socială 36. Servicii municipale 37. Asociații, n.a.p. 38. Recreere, cultură, sport 39. Alte servicii private Instituții naționale: 1. Întreprinderi	Mărfuri: 1. Agricultură și pescuit 2. Industria extractivă 3. Carne și produse din carne 4. Pește și produse pe bază de pește 5. Fructe și legume 6. Uleiuri și grăsimi 7. Produse lactate 8. Produse cereale 9. Nutrețuri pentru animale și alte produse alimentare 10. Băuturi 11. Produse din tutun 12. Confecții, îmbrăcăminte și încălțăminte 13. Lemn și papetărie 14. Produse pentru tipărire și editare 15. Produse chimice, cauciuc și mase plastice 16. Alte minerale neferoase 17. Metalurgia 18. Produse metalice finite 19. Mașini, instrumente de precizie, echipament de transport 20. Industria electronică 21. Mobilă și alte produse 22. Valorificarea și reciclarea deșeurilor 23. Energetică 24. Construcții 25. Comerțul cu amănuntul și cu ridicata 26. Hoteluri și restaurante 27. Transport și depozitare 28. Comunicații 29. Activități financiare 30. Tranzacții imobiliare 31. Alte servicii comerciale pentru întreprinderi 32. Servicii informatice, de cercetare și dezvoltare 33. Administrație publică 34. Educație 35. Asistență medicală și asistență socială 36. Servicii municipale 37. Asociații, n.a.p.	Regiuni comerciale: 1. UE27 2. Rusia 3. Alte țări din CSI 4. Alte țări – restul lumii Impozite: 1. Contribuțiile sociale 2. Alte impozite pe producție (fără alte subvenții pe producție) 3. Impozite directe 4. TVA 5. Alte impozite indirecte pe produse (fără subvenții pe produse) 6. Taxe vamale Conturi de capital: 1. Întreprinderi 2. Guvernul 3. Gospodării rurale din prima chintilă 4. Gospodării rurale din a doua chintilă 5. Gospodării rurale din a treia chintilă 6. Gospodării rurale din a patra chintilă 7. Gospodării rurale din a cincea chintilă 8. Gospodării urbane din prima chintilă 9. Gospodării urbane din a doua chintilă 10. Gospodării urbane din a treia chintilă 11. Gospodării urbane din a patra chintilă 12. Gospodării urbane din a cincea chintilă 13. Variațiile de stoc Costuri de tranzație: 14. Tranzacții interne 15. Aferente exportului 16. Aferente importului
---	--	---

2. Guvernul	38. Recreere, cultură, sport	
3. Gospodării rurale din prima chintilă	39. Alte servicii private	
4. Gospodării rurale din a doua chintilă	Factori de producție:	
5. Gospodării rurale din a treia chintilă	1. Muncă slab remunerată	
6. Gospodării rurale din a patra chintilă	2. Muncă bine remunerată	
7. Gospodării rurale din a cincea chintilă	3. Capital	
8. Gospodării urbane din prima chintilă	4. Activitate independentă	
9. Gospodării urbane din a doua chintilă		
10. Gospodării urbane din a treia chintilă		
11. Gospodării urbane din a patra chintilă		
12. Gospodării urbane din a cincea chintilă		

Sursa: modelul ECG al Republicii Moldova.

1. Scenariul MD_IRCS: Moldova atenuează Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii

Conform acestui scenariu, Moldova implementează prevederile Acordului de Asociere privind servicii, reducând în mod corespunzător nivelul IRCS pentru fiecare sector de servicii inclus în model. Impactul liberalizării comerțului cu servicii asupra economiei moldovenești se transpune prin scăderea prețurilor de import pentru serviciile comercializate. Se presupune că modificările prețurilor de import variază conform unei funcții logistice simple care ține cont de amploarea modificărilor în IRCS în raport cu perioada de referință, dar și de nivelul inițial de liberalizare. Modificările introduse în model sunt prezentate în Tabelul 7.

Tabelul 7. Modificări ale prețurilor de import pentru serviciile modelate

Sectorul serviciilor modelate	Modificarea estimată a prețurilor de import ale serviciilor în raport cu scenariul de referință, %	Sectorul serviciilor inclus în metodologia IRCS al OCDE	Ponderea în model, %
Construcții	-15	Construcții	100
Transport și depozitare	-12	Servicii de logistică: manipularea încărcăturilor;	1,25
		Servicii de logistică: brokerajul vamal;	1,25
		Servicii de logistică: expediție de mărfuri;	1,25
		Servicii de logistică: stocare și depozitare	1,25
		Servicii de transport feroviar mărfuri	10
		Servicii de transport rutier mărfuri	85
Servicii poștale și de telecomunicații	-9	Servicii de telecomunicații	90
		Servicii de curierat	10
Servicii financiare	-10	Servicii bancare comerciale	90
		Servicii de asigurare	10
Alte servicii comerciale prestate în principal întreprinderilor	-9	Contabilitate și audit	20
		Servicii juridice	20
		Inginerie și arhitectură	45
		Alte servicii (nu au fost modelate)	5
Servicii informatice,	-9	Servicii informatice	80

de cercetare și dezvoltare		Cercetare și dezvoltare (nu au fost modelate)	20
----------------------------	--	---	----

Surse: MCS, estimările autorului.

2. Scenariul MD_MARJ: Moldova reduce costurile de tranzacție

Serviciile de distribuție sunt un caz particular, liberalizarea cărora este simulată în scenariu separat. Datele statistice privind comerțul în Moldova nu includ importurile de servicii de distribuție, întrucât acestea la modul practic nu sunt importate. Totuși, acesta este un sector extrem de important de care trebuie ținut cont, având în vedere costurile de tranzacție extrem de înalte care pot fi observate în MCS a Republicii Moldova: în jur de 15% pentru tranzacțiile de exporturi, în jur de 6% pentru livrările pe piața internă și mai mult de 22% pentru importuri. Liberalizarea serviciilor de distribuție de către Republica Moldova este modelată prin reducerea marjei comerciale (costuri de tranzacție), utilizând o funcție logistică similară cu cea din scenariul anterior. După implementarea Acordului de Asociere, se presupune că marja comercială va scădea permanent cu 5% față de perioada de referință, pentru toate sectoarele. Presupunem că această scădere poate să se materializeze urmare a unei competiții sporite, determinate de noii intrați pe piață (atât din UE, cât și operatori interni), dar și după desființarea structurilor monopoliste, care limitează, la moment, concurența liberă.

3. Scenariul UE_IRCS: UE atenuază Indicele Restricțiilor în Comerțul cu Servicii

Acest scenariu a fost modelat prin marje mai mari ale prețurilor de export pe care exportatorii moldoveni de servicii le-ar putea primi după ce UE reduce barierele împotriva importurilor de servicii din Republica Moldova. Totuși, conform analizei din capitolul precedent a prevederilor Acordului de Asociere, ZLSAC include atât de multe rezerve din partea UE, încât este clar că nu se va îmbunătăți esențial accesul furnizorilor de servicii din Republica Moldova pe piața UE. De fapt, Republica Moldova beneficiază deja de tratamentul CNF, pentru care UE și s-a angajat în temeiul Acordului de Asociere. În condițiile regimului CNF al UE, nivelul mediu de restricțiilor în ceea ce privește comerțul cu servicii în scenariul de referință este deja destul de mic, în jur de 0,17. Cel mai înalt nivel de protecție este pentru serviciile juridice (0,38), pentru care Republica Moldova tot a menținut restricții semnificative. Am presupus că nivelul curent al IRCS, impusă de UE, se va reduce în mod uniform cu 10%, ceea ce, prin intermediul funcției logistice prețuri-IRCS, se va transpune în creșteri mai degrabă modeste ale prețurilor de export pentru furnizorii de servicii din Moldova (Tabelul 8).

Tabelul 8. Modificări ale prețurilor de export pentru serviciile modelate

Sectorul serviciilor modelate	Modificarea prețurilor de export în raport cu scenariul de referință, %
Construcții	1,6
Transport și depozitare	1,6
Servicii poștale și de telecomunicații	1,4
Servicii financiare	1,3
Alte servicii comerciale prestate în principal întreprinderilor	2,7
Servicii informatice, de cercetare și dezvoltare	1,7

Surse: MCS, estimările autorului.

4. Moldova și UE atenuază Indicii Restricțiilor în Comerțul cu Servicii, iar costurile de tranzacție descresc

Acesta este un scenariu combinat. El presupune că UE și Moldova implementează simultan prevederile Acordului de Asociere și că marja comercială pentru livrările pe piața internă, tranzacțiile de export și import în economia moldovenească va scădea în mod permanent cu 5%.

Discutarea rezultatelor simulării.

Toate scenariile au un impact pozitiv asupra PIB-ului și asupra principalelor sale componente de cheltuieli. Liberalizarea per se a comerțului cu servicii de către Republica Moldova are un impact non-neglijabil pozitiv pe termen lung asupra ratelor de creștere anuală a PIB-ului (0,1 puncte procentuale față de scenariul de referință), iar liberalizarea din partea UE nu are aproape niciun efect din cauza variației nesemnificative a IRCS al UE comparativ cu scenariul de referință (Tabelul 9). Totuși, de departe cel mai mare impact asupra indicatorilor o are reducerea costurilor de tranzacție ca urmare a reformelor interne ce conduc la reducerea marjei comerciale și la îmbunătățirea concurenței pe piață. Reducerea simulată de 5% a marjei comerciale se asociază cu plus 0,7 puncte procentuale la rata anuală de creștere a PIB-ului. Impactul combinat al liberalizării comerțului cu servicii și al reducerii costurilor de tranzacție, ca urmare a implementării Acordului de Asociere, poate aduce un plus de 0,8 puncte procentuale la PIB comparativ cu scenariul de referință.

Tabelul 9. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a principalelor componente ale PIB-ului, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință

Indicator	Scenarii			
	MD_IRCS	UE_IRCS	MD_MARJ	COMB
Absorbție	0,1	0,0	0,4	0,5
Consum privat	0,0	0,0	0,3	0,4
Consum public	0,0	0,0	0,3	0,4
Investiții fixe	0,0	0,0	0,5	0,6
Exporturi	0,1	0,0	1,2	1,4
Importuri	0,1	0,0	0,7	0,8
PIB	0,1	0,0	0,7	0,8

Sursa: rezultatele simulării modelului.

Mai multe activități de producție – industria confecțiilor, a mașinilor, electronică – își reduc activitatea economică în condițiile liberalizării importului de servicii față de scenariul de bază. Aceasta ar părea anormal, la prima vedere (Tabelul 10). Explicația constă într-o ușoară relocare a forței de muncă și a capitalului către alte industrii care devin mai productive în cadrul noului regim comercial. Trebuie menționat că, la moment, unele din aceste industrii operează în conformitate cu acordurile de procesare externă, și cea mai mare parte din valoarea adăugată este exportată, în timp ce factorii de producție locali sunt slab remunerați. Liberalizarea importurilor de servicii nu are un impact negativ major asupra prestatorilor locali de servicii. Serviciile de transport își vor reduce ușor nivelul de activitate ca urmare a nivelului înalt de concurență din partea noilor participanți străini, totuși, acest lucru este mai mult decât compensat prin accesul mai mare pe care transportatorii interni îl au pe piața UE. Această constatare este importantă, sugerând că anume în cazul serviciilor de transport rutier, chiar și niște mici îmbunătățiri ale accesului pe piață ar aduce beneficii importante pentru transportatorii de marfă din Moldova. În cazul serviciilor informatice, liberalizarea importurilor pare să ia o parte din piața internă de la prestatorii locali, lucru care nu este compensat prin îmbunătățirea regimului exporturilor pe piața UE.

După cum și era de așteptat, liberalizarea importului de servicii sporește eficiența activităților economice. Înseși sectoarele serviciilor sunt principalii beneficiari ai mecanismului de creștere a eficienței, pentru acestea creșterea anuală a productivității totale a factorilor adăugând 0,1 puncte procentuale în raport cu scenariul de referință. Acest rezultat corelează cu faptul că în structura consumurilor intermediare ale serviciilor prevalează tot serviciile. Mai multe industrii producătoare – unele industrii alimentare, inclusiv producția de uleiuri și grăsimi –

se bucură, de asemenea, de creșterea eficienței, deși într-o măsură mai mică. Din nou, reducerea marjei comerciale are, de departe, un impact mult mai mare asupra eficienței factorilor, întrucât creșterea anuală a productivității totale a factorilor în industria prelucrătoare adaugă aproximativ 0,3 puncte procentuale în raport cu scenariul de referință.

Impactul scenariilor simulate asupra comerțului extern corelează în modul așteptat cu intuiția economică. Aproape toate fluxurile comerciale regionale sporesc în urma liberalizării comerțului cu servicii și a reducerii marjei comerciale. Devierea schimburilor comerciale de pe piețele din afara UE este modest prezentă în cazul scenariului când UE liberalizează importurile de servicii din Moldova, dar acest lucru este mai mult decât compensat de impactul reducerii marjelor comerciale asupra creșterii exporturilor (Tabelul 12). Este important de notat că odată cu creșterea importurilor de servicii în urma reducerii restricțiilor, efectul net asupra exporturilor este unul pozitiv – un mecanism care duce la relocarea factorilor de producție, la sporirea productivității totale a factorilor și la prețuri de export mai competitive. Totuși, o privire mai detaliată a exporturilor, după tipul de servicii și bunuri (Tabelul 13), poate evidenția reducerea exportului anumitor bunuri și servicii. În majoritatea cazurilor, acest lucru se întâmplă ca urmare a reducerii marjei comerciale și substituirea piețelor de export cu piața internă. Potențialul de export al serviciilor de transport și construcții crește în toate scenariile.

Tabelul 10. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a cifrei de afaceri a activităților economice, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință

Activitate	Scenariu			
	MD_IRCS	UE_IRCS	MD_MARJ	COMB
Agricultură și pescuit	0,10	0,00	0,67	0,76
Industria extractivă și exploatarea în carieră	0,09	0,01	0,28	0,37
Industria de procesare a cărnii	0,04	0,00	0,35	0,39
Industria de procesare a peștelui	0,03	0,00	0,22	0,25
Prelucrarea fructelor și legumelor	0,01	0,00	0,27	0,28
Industria uleiilor și a grăsimilor	1,50	-0,03	7,44	8,28
Producția de lactate	0,01	0,00	0,18	0,20
Prelucrarea cerealelor	0,46	-0,01	2,79	3,14
Industria nutrețurilor pentru animale și altor produse alimentare	0,06	0,00	0,63	0,69
Industria băuturilor	0,01	0,00	0,21	0,21
Industria produselor din tutun	0,06	0,02	1,04	1,09
Industria confecțiilor, de îmbrăcăminte și de încălțăminte	-0,27	-0,03	-2,18	-2,41
Industria lemnului și a papetăriei	0,04	0,00	0,84	0,85
Industria tipografică și cea a editurii	0,04	0,01	0,30	0,34
Industria chimică, a cauciucului și a maselor plastice	0,12	0,01	1,36	1,47
Industria altor produse minerale nemetalice	0,06	0,01	0,51	0,58
Metalurgia	0,21	0,01	3,62	3,87
Industria produselor metalice finite	0,06	0,01	0,87	0,93
Industria fabricării mașinilor, instrumentelor de precizie, echipamentului de transport	-0,17	-0,03	-1,21	-1,38
Industria electronică	-0,05	-0,01	0,26	0,22
Producția de mobilă și alte produse	0,00	-0,03	1,56	1,47
Valorificarea și reciclarea deșeurilor	0,09	0,01	0,57	0,68

Activitate	Scenariu			
	MD_IRCS	UE_IRCS	MD_MARJ	COMB
Distribuția energiei electrice, a gazelor naturale și a apei	0,08	0,01	0,50	0,59
Servicii de construcții	0,03	0,01	0,36	0,40
Comerțul cu amănuntul și cu ridicata	0,12	0,00	0,02	0,13
Hoteluri și restaurante	0,02	0,01	0,06	0,09
Transport și depozitare	-0,01	0,04	0,33	0,35
Servicii de comunicații	0,00	0,07	0,02	0,09
Activități financiare	0,00	0,01	0,27	0,28
Tranzacții imobiliare	0,04	0,01	0,15	0,19
Alte servicii comerciale pentru întreprinderi	0,01	0,01	0,19	0,20
Servicii informatice, de cercetare și dezvoltare	-0,09	0,07	-0,18	-0,20
Administrație publică	0,00	0,00	0,00	0,00
Educație	0,00	0,00	0,02	0,02
Asistență medicală și asistență socială	0,00	0,00	0,00	0,00
Servicii municipale	0,10	0,00	0,59	0,69
Asociații, n.a.p.	0,02	0,00	0,17	0,20
Recreere, cultură, sport	0,01	0,00	0,08	0,10
Alte servicii private	0,01	0,00	0,02	0,03

Sursa: rezultatele simulării modelului.

Tabelul 11. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a productivității totale a factorilor, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință

Activitate	Scenariu			
	MD_IRCS	UE_IRCS	MD_MARJ	COMB
Agricultură și pescuit	0,00	0,00	0,01	0,01
Industria extractivă	0,00	0,00	0,03	0,04
Industria prelucrătoare	0,01	0,00	0,03	0,04
Servicii de piață	0,02	0,00	0,06	0,09
Servicii publice	0,00	0,00	0,02	0,03

Sursa: rezultatele simulării modelului.

Tabelul 12. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a fluxurilor comerciale externe pe regiuni, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință

Regiune	Scenariu			
	MD_IRCS	UE_IRCS	MD_MARJ	COMB
Exporturi				
Rusia	-0,01	-0,02	0,28	0,26
Alte țări din CSI	0,14	-0,01	1,04	1,16
UE27	0,25	0,02	1,76	2,01
Alte țări	0,04	-0,01	0,41	0,44
Importuri				
Rusia	0,21	0,01	0,91	1,12
Alte țări din CSI	0,13	0,01	0,87	1,00

UE27	0,15	0,01	0,77	0,93
Alte țări	0,15	0,01	0,66	0,82

Sursa: rezultatele simulării modelului.

Scenariile simulate au un impact pozitiv asupra bugetului guvernamental. Veniturile bugetare cresc ca urmare a lărgirii bazei de impozitare. De fapt, toate resursele fiscale importante demonstrează rate semnificative de creștere, impozitul pe venitul persoanelor fizice înregistrând cea mai mare abatere pozitivă a ratei de creștere în raport cu scenariul de referință. Întrucât se consideră că principalele cheltuieli guvernamentale rămân constante, deficitul bugetar se îmbunătățește ușor (Tabelul 14), în timp ce povara datoriei scade cu o magnitudine similară.

Liberalizarea serviciilor ameliorează bunăstarea gospodăriilor. Venitul gospodăriilor va crește în toate chintilele, atât în mediul rural, cât și urban. Totuși, veniturile chintilelor superioare din mediul urban cresc mai repede decât venitul primelor chintile, rezultând într-un nivel ușor crescut al inegalității veniturilor. În mediul rural, există o dinamică opusă de convergență către medie, deoarece veniturile chintilelor mai sărace tind să crească mai repede. Aceste evoluții sunt explicate prin diferențele în ocuparea forței de muncă: locuitorii din chintilele mai bogate din mediul urban sunt angajați în sectoare care beneficiază în principal de condițiile comerciale îmbunătățite, în timp ce în zonele rurale, persoanele sărace sunt angajate cu precădere în agricultură, care va cunoaște unele îmbunătățiri în eficiența factorilor.

Tabelul 13. Impactul scenariilor simulate asupra ratelor anuale de creștere a exporturilor de bunuri și servicii, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință

Produs	Scenariu			
	MD_IRCS	UE_IRCS	MD_MARJ	COMB
Agricultură, viticultură, produse forestiere	0,07	-0,01	0,49	0,55
Nutrețuri pentru animale și alte produse alimentare	0,11	0,00	1,52	1,61
Industria confecțiilor, de îmbrăcăminte și de încălțăminte	-0,32	-0,04	-2,57	-2,86
Industria băuturilor	-0,01	0,00	0,18	0,17
Prelucrarea cerealelor	0,62	0,00	3,80	4,26
Industria chimică, a cauciucului și a maselor plastice	0,13	0,01	1,58	1,70
Servicii de comunicații	-0,01	0,13	-0,21	-0,09
Servicii informatice, de cercetare și dezvoltare	-0,10	0,13	-0,57	-0,55
Servicii de construcții	0,03	0,08	0,36	0,46
Recreere, cultură, sport	0,00	0,00	0,00	0,00
Producția de lactate	0,00	0,00	0,04	0,04
Industria electronică	-0,06	-0,01	0,28	0,23
Distribuția energiei electrice, a gazelor naturale și a apei	0,13	0,00	0,38	0,51
Activități financiare	0,00	0,04	-0,04	-0,04
Industria de procesare a peștelui	0,00	0,00	0,00	0,00
Producția de mobilă și alte produse	0,00	-0,04	1,74	1,64
Prelucrarea fructelor și legumelor	0,00	0,00	0,27	0,26
Industria fabricării mașinilor, instrumentelor de precizie, echipamentului de transport	-0,20	-0,04	-1,44	-1,65
Industria de procesare a cărnii	0,05	0,00	0,49	0,52
Metalurgia	0,26	0,00	4,41	4,69
Industria produselor metalice finite	0,06	0,00	1,23	1,28

Produs	Scenariu			
	MD_IRCS	UE_IRCS	MD_MARJ	COMB
Industria altor produse minerale nemetalice	0,07	0,01	0,57	0,64
Alte servicii comerciale pentru întreprinderi	0,00	0,04	-0,13	-0,04
Industria uleilor și a grăsimilor	1,79	-0,03	8,83	9,84
Industria tipografică și cea a editurii	0,00	0,00	0,21	0,21
Tranzacții imobiliare	0,00	0,00	-0,17	-0,17
Industria extractivă și exploatarea în carieră	0,09	0,00	0,07	0,18
Hoteluri și restaurante	0,00	0,00	-0,21	-0,21
Industria produselor din tutun	0,00	0,00	1,85	1,85
Transport și depozitare	0,02	0,07	0,23	0,32
Industria lemnului și a papetăriei	0,04	-0,01	0,89	0,89

Sursa: rezultatele simulării modelului.

Tabelul 14. Impactul asupra ratelor anuale de creștere a veniturilor bugetare după surse și asupra deficitului, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință

Indicator	Scenariu			
	MD_IRCS	UE_IRCS	MD_MARJ	COMB
TVA	0,10	0,00	0,35	0,44
Accize	0,08	0,01	0,47	0,57
Impozitul pe venitul persoanelor fizice	0,12	0,02	0,84	0,97
Impozitul pe venitul persoanelor juridice	0,05	0,02	0,22	0,28
Contribuții obligatorii de asigurări sociale și medicale	0,08	0,01	0,61	0,70
Impozite locale	0,14	0,01	0,70	0,83
Taxe vamale	0,09	0,01	0,69	0,79
Cheltuieli guvernamentale curente	0,00	0,00	0,08	0,07
Deficit	0,00	0,00	0,01	0,01

Sursa: rezultatele simulării modelului.

Tabelul 15. Impactul asupra ratei de creștere anuală a veniturilor gospodăriilor casnice, modificări în puncte procentuale în raport cu scenariul de referință

Grupul gospodăriilor	Scenariu			
	MD_IRCS	UE_IRCS	MD_MARJ	COMB
	Urban			
Chintila 1	0,04	0,00	0,22	0,27
Chintila 2	0,06	0,01	0,41	0,48
Chintila 3	0,06	0,01	0,40	0,47
Chintila 4	0,07	0,01	0,48	0,56
Chintila 5	0,07	0,01	0,49	0,57
	Rural			
Chintila 1	0,06	0,01	0,40	0,47
Chintila 2	0,06	0,01	0,36	0,42
Chintila 3	0,06	0,01	0,36	0,42
Chintila 4	0,06	0,01	0,36	0,42

Chintila 5	0,04	0,00	0,22	0,26
-------------------	------	------	------	------

Sursa: rezultatele simulării modelului.

5. Concluzii și recomandări

Liberalizarea comerțului cu servicii dintre Republica Moldova și UE va avea un impact pozitiv asupra performanței economice moldovenești. Principala sursă a impactului pozitiv este reducerea marjelor comerciale percepute de intermediarii de pe piața internă. Într-o măsură mai mică se manifestă și efectul intrării noilor jucători străini pe piețele serviciilor de transporturi, telecomunicații, serviciilor bancare și altor servicii utilizate ca inputuri esențiale în procesele de producție propriu-zise. Această constatare subliniază importanța crucială a relaxării constrângerilor ce influențează în mod negativ nivelul de concurență în sectorul comerțului și alte sectoare aferente distribuției producției gata. Persistența unor lanțuri comerciale prea lungi, dar și monopolizate, rezultă în migrarea valorii adăugate de la producători către cei care facilitează și creează aceste lanțuri necompetitive.

Deși reducerea, de către Republica Moldova, a barierelor de intrare pe piață și mobilitatea sporită a personalului au, și ele, un impact non-neglijabil, acesta este oricum mai mic decât impactul reducerii marjei comerciale. Acest rezultat nu este surprinzător, întrucât companii străine deja sunt prezente într-o serie de sectoare de servicii, inclusiv telecomunicații, contabilitate și audit, construcții, asigurări, bănci comerciale. De fapt, multe din aceste sectoare deja sunt dominate de capital străin. Economia moldovenească este foarte mică și nu trebuie să supraapreciem atractivitatea și importanța ei pentru prestatorii de servicii din Uniunea Europeană. În pofida acestui fapt, liberalizarea comerțului cu servicii este foarte importantă, întâi de toate, din motivul eficienței economice sporite și, anume din această cauză, liberalizarea trebuie implementată chiar și dincolo de angajamentele asumate de Republica Moldova în Acordul de Asociere. În acest sens, deschiderea transportului feroviar de bunuri este un important aspect, deoarece aduce mari beneficii pentru restul economiei.

În același timp, impactul liberalizării de către UE a comerțului cu servicii este foarte mic, chiar neglijabil, cu excepția sectorului de servicii de transport rutier de mărfuri. Restricțiile actuale impuse de Uniunea Europeană în comerțul cu servicii sunt deja destul de reduse, iar Acordul de Asociere generează puțină liberalizare suplimentară sau chiar nulă, în anumite sectoare. La nivelul actual al relațiilor Moldova-UE, puțin ce s-ar mai putea face, cu eforturi și costuri rezonabile, pentru a asigura prestatorilor moldoveni un tratament ce ar merge dincolo de regimul CNF. Competitivitatea exportului de servicii din Moldova poate fi sporită, întâi de toate, în urma unor investiții în capitalul uman, prin îmbunătățirea competențelor managerilor și personalului-cheie, precum și a productivității angajaților, dar și în urma unor investiții în infrastructura logistică și cea vamală.

Evaluările noastre cantitative probabil că subestimează impactul pozitiv aferent liberalizării comerțului cu servicii. În primul rând, noi nu am acoperit serviciile pentru consumul final (transport aerian, turism, sănătate, educație etc.). În al doilea rând, nu am analizat probabilitatea apariției noilor servicii în viitor, care nu sunt acoperite de Acordul de Asociere. Nu am avut suficiente date nici pentru a estima impactul restrângerii comportamentului rentier din economia moldovenească. În fine, nu am avut nici suficiente date sau dovezi care ar elucida exact legătura funcțională între nivelul restricțiilor în comerțul cu servicii și prețurile de import/export.

În urma analizei, am ajuns la concluzia că Republica Moldova ar putea adopta o serie de măsuri de politici accelerate sau suplimentare, atât orizontale, cât și la nivel de sectoare, pentru a consolida impactul pozitiv al liberalizării comerțului cu servicii. Acestea sunt:

Măsurile orizontale:

- Extinderea perioadei de ședere pentru persoanele transferate temporar în cadrul companiei lor până la 48 de luni, iar pentru prestatorii contractuali de servicii și prestatorii independenți - la 36 de luni;

- Eliminarea completă a testului privind necesitățile de piață; în cazul în care o companie are nevoie de specialiști străini, aceasta este o cerință economică obiectivă; în cazul în care o companie își poate asigura procesele tehnologice cu personalul local, va angaja personal local fără a fi impusă de lege;
- Adoptarea unui regim de licențiere / autorizare temporară sau tranzitorie pentru furnizorii de servicii profesionale (contabilitate, audit, inginerie, servicii de arhitectură) pentru a le permite să lanseze proiecte și practici pentru o perioadă limitată de timp, înainte de eliberarea licenței permanent valabile în Republica Moldova;
- Promovarea stabilirii de parteneriate între universitățile și școlile profesionale din Moldova și Uniunea Europeană pentru a crește calitatea și relevanța sistemului de învățământ din Moldova;
- Începerea negocierilor cu țările UE prioritare referitor la recunoașterea licențelor și a calificărilor emise în Republica Moldova;
- Reducerea în continuare a costurilor și a numărului de proceduri necesare pentru înregistrarea unei companii și pentru gestionarea mai eficientă procedurilor de insolvență;
- Revizuirea prevederilor actuale ale Codului Civil referitor la tratamentul juridic al sucursalelor și al reprezentanțelor care în prezent nu sunt recunoscute ca având personalitate juridică distinctă.

Contabilitate și audit, servicii juridice, inginerie și arhitectură:

- Adoptarea unei politici mai liberale privind prezența comercială;
- Permitea în mod explicit a parteneriatelor ca posibile forme juridice de organizare juridică a unei afaceri/firme;
- Reevaluarea necesității obiective a condiției de deținere a cetățeniei pentru practicarea serviciilor juridice de reprezentare în justiție;

Servicii de construcții:

- Eficientizarea procesului de autorizare a construcțiilor și reducerea numărului de proceduri oficiale și a costurilor aferente;

Servicii financiare:

- Relaxarea interdicției privind activitatea sucursalelor pentru instituțiile financiare străine cu reputație și din jurisdicțiile de încredere, menținând, în același timp, interdicțiile pentru sucursalele instituțiilor financiare din jurisdicțiile care comportă riscuri;

Servicii de transport:

- Asigurarea privatizării transparente a companiei aeriene de stat „Air Moldova”, care a fost planificată pentru anul 2017;
- Asigurarea separării verticale și contabilizarea separată a serviciilor din clase distincte ale întreprinderii de stat „Calea Ferată din Moldova” și definirea unei politici credibile de oferire transportatorilor privați a accesului la infrastructură, în condiții previzibile și rezonabile din punct de vedere economic;
- Instituirea unei autorități funcționale și independente de reglementare a pieței serviciilor de transport feroviar;

Servicii de logistică:

- Reevaluarea necesității obiective de menținere a întreprinderilor de stat pentru serviciile de brokeraj vamal;
- Reevaluarea necesității obiective de menținere a condiției de licențiere pentru serviciile de brokeraj vamal;

Servicii de distribuție:

- Eliminarea efectivă a acordurilor anticoncurențiale, prin sporirea capacităților Consiliului Concurenței în analiză / investigație economică , juridică și financiară;
- Adoptarea unui set de sancțiuni mai disuasive și mai credibile pentru încălcarea concurenței în domeniul serviciilor de distribuție;

Servicii de telecomunicații:

- Privatizarea în mod transparent a companiei „Moldtelecom”, care a fost planificată pentru anul 2017;
- Asigurarea eficientă a accesului și partajării infrastructurii critice pentru toți operatorii de pe piață;

Servicii poștale și de curierat:

- Impunerea contabilizării separate pentru servicii din clase distincte și aplicarea unui sistem corespunzător de alocare a costurilor în cadrul companiei de stat „Poșta Moldovei”;
- Definirea unor reguli clare și transparente pentru subvenționarea și tratamentul fiscal echitabil al operatorilor poștali;
- Definirea serviciului universal poștal și atribuirea competitivă și transparentă a contractelor pentru operatorii poștali desemnați pentru furnizarea serviciului universal;

Servicii informatice:

- Reevaluarea necesității obiective de menținere a întreprinderilor de stat pentru serviciile informatice;

În concluzie, rezultatele acestei lucrări sunt puternic în favoarea liberalizării în continuare a comerțului cu servicii și îmbunătățirii concurenței pe piață. Cu excepția unora dintre companiile deja prezente pe piață, alte sectoare și companii nu va avea de pierdut sau chiar vor câștiga, iar beneficiile se vor propaga în întregul sistem economic, prin creșterea eficienței și prin relocarea capacităților de producție către cele mai competitive sectoare.

Literatură de specialitate

Denise Eby Konan și Ari Van Assche, "Regulation, Market Structure and Services Trade Liberalization" [Reglementare, structura pieței și liberalizarea schimburilor comerciale], Centrul Interuniversitar de cercetare în analiza organizațiilor, Montreal, septembrie 2006.

Ed. Michael Emerson și Denis Cenușă, „Aprofundarea relațiilor UE – RM: Ce? De ce? Cum?”, Centrul de Studii Politice Europene (CSPE) și Expert-Grup, 2016, <https://www.ceps.eu/system/files/Moldova%20e-version%20with%20covers.pdf>.

Elisabeth Christen, Joseph Francois și Bernard Hoekman, "CGE Modeling of Market Access in Services" [Modelarea EGC a accesului pe piață pentru servicii], Universitatea „Johannes Kepler” din Linz, Document de lucru 1208, iunie 2012.

Joseph Francois și Bernard Hoekman, "Services Trade and Policy" [Comerțul cu servicii și politici], Institutul pentru Studii Economice Internationale din Viena, Documente de lucru 60, decembrie 2009.

Maria Bas, "Does services liberalization affect manufacturing firms' export performance? Evidence from India" [Influențează liberalizarea serviciilor performanța la export a firmelor de prelucrare? Dovezi din India], Centrul de studii prospective și informații internaționale, Document de lucru CEPII 17, iunie 2013.

Massimo Geloso Grosso, Frederic Gonzales, Sébastien Miroudot, Hildegunn Kyvik Nordås, Dorothée Rouzet și Asako Ueno, "Services Trade Restrictiveness Index (STRI): Scoring and Weighing Methodology" [Indicele restrictivității tarifelor comerciale pentru servicii (IRTCS): metodologie de scor și pondere], Document de politici comerciale a OCDE nr. 177, 2015.

MONEYVAL, Report on Fourth Assessment Visit. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Republic of Moldova, MONEYVAL(2012)28, 4 December 2012.

BNS / Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, „Activitatea de comerț exterior a Republicii Moldova în anul 2015”, comunicat de presă, 17.02.2016, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5079>.

Banca Mondială, "Analysis of Trade Competitiveness" [Analiza competitivității comerțului], Studiul privind comerțul în Moldova; nota 1. Washington, D.C. : Grupul Băncii Mondiale, 2016 (1), <http://documents.worldbank.org/curated/en/266831467999092058/pdf/103995-REPF-Moldova-Trade-Study-Note-1-Analysis-of-Trade-Competitiveness.pdf>

World Bank, "Is the DCFTA good for Moldova? : analysis of Moldova's trade options using a dynamic computable general equilibrium model" [Este ALSAC bun pentru Moldova? Analiza opțiunilor Moldovei în materie de comerț cu ajutorul unui model de echilibru general calculabil dinamic], Studiul privind comerțul în Moldova; nota 2. Washington, D.C. : Grupul Băncii Mondiale, 2016 (2), <http://documents.worldbank.org/curated/en/281771467991921364/Is-the-DCFTA-good-for-Moldova-analysis-of-Moldova-s-trade-options-using-a-dynamic-computable-general-equilibrium-model>.

WTO, "GATS Training Module: Chapter 1 Basic Purpose and Concepts. 1.3 Definition of Services Trade and Modes of Supply" [Modul de formare GATS: Capitolul 1 Obiective și noțiuni de bază. 1.3 Definiția comerțului cu servicii și moduri de furnizare], 2016, https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/cbt_course_e/c1s3p1_e.htm.

WTO, "Services Profiles 2015" [Profilurile serviciilor pentru anul 2015], 2015.

Anexe

Anexa 1. Nivelul general al ICRS în țările-membre ale UE și ale OCDE

	Manip. încărcături	Depozitare și stocare mărfuri	Expedier e de mărfuri	Brokeraj vamal	Contab.	Arhit.	Ingin.	Serv. juridic e	Teleco m.	Trans p. aerian	Trans p. rutier	Transp o. feroviar	Curiera t	Serv. de distribuți e	Serv. com. bancar e	Serv. de asig.	Serv. informatic e	Constr.
Austria	0,16	0,16	0,12	0,15	0,32	0,29	0,31	0,39	0,14	0,36	0,19	0,17	0,16	0,14	0,20	0,21	0,26	0,21
Belgia	0,13	0,12	0,07	0,09	0,38	0,24	0,13	0,22	0,14	0,36	0,12	0,10	0,14	0,08	0,13	0,12	0,18	0,18
Republica Cehă	0,17	0,15	0,12	0,15	0,28	0,25	0,25	0,28	0,19	0,37	0,13	0,14	0,16	0,05	0,17	0,16	0,19	0,15
Danemarca	0,13	0,11	0,07	0,08	0,19	0,10	0,08	0,26	0,08	0,37	0,13	0,12	0,14	0,10	0,15	0,21	0,12	0,12
Estonia	0,15	0,12	0,08	0,12	0,15	0,34	0,14	0,44	0,14	0,38	0,16	0,11	0,13	0,09	0,12	0,05	0,18	0,14
Finlanda	0,20	0,16	0,12	0,15	0,29	0,18	0,18	0,16	0,17	0,41	0,19	0,15	0,16	0,23	0,18	0,25	0,23	0,23
Franța	0,13	0,10	0,06	0,07	0,50	0,13	0,08	0,40	0,10	0,35	0,19	0,14	0,12	0,11	0,10	0,10	0,09	0,09
Germania	0,18	0,16	0,12	0,14	0,18	0,20	0,23	0,25	0,16	0,36	0,17	0,22	0,15	0,09	0,15	0,15	0,17	0,12
Grecia	0,19	0,15	0,11	0,13	0,31	0,19	0,19	0,45	0,14	0,36	0,15	0,19	0,11	0,15	0,12	0,16	0,22	0,18
Ungaria	0,11	0,12	0,06	0,07	0,15	0,14	0,14	0,83	0,11	0,34	0,11	0,07	0,13	0,04	0,08	0,18	0,11	0,10
Irlanda	0,18	0,16	0,11	0,13	0,15	0,17	0,13	0,16	0,10	0,36	0,14	0,15	0,13	0,13	0,13	0,12	0,15	0,15
Italia	0,20	0,17	0,13	0,17	0,26	0,25	0,28	0,20	0,15	0,36	0,18	0,16	0,18	0,14	0,14	0,18	0,23	0,20
Letonia	0,12	0,09	0,08	0,09	0,10	0,10	0,10	0,09	0,11	0,37	0,09	0,15	0,13	0,08	0,11	0,19	0,11	0,12
Luxemburg	0,15	0,13	0,11	0,13	0,19	0,20	0,20	1,00	0,12	0,39	0,10	0,15	0,14	0,14	0,12	0,12	0,19	0,16
Olanda	0,12	0,12	0,07	0,09	0,13	0,09	0,09	0,15	0,13	0,35	0,13	0,09	0,10	0,12	0,13	0,06	0,11	0,11
Polonia	0,18	0,14	0,11	0,13	0,29	0,42	0,41	1,00	0,18	0,38	0,14	0,14	0,13	0,10	0,16	0,14	0,16	0,19
Portugalia	0,16	0,12	0,10	0,10	0,48	0,24	0,20	0,27	0,10	0,39	0,14	0,11	0,12	0,12	0,14	0,20	0,16	0,18
Republica Slovacă	0,17	0,18	0,13	0,15	0,28	0,45	0,48	0,50	0,12	0,35	0,15	0,13	0,15	0,07	0,12	0,17	0,18	0,19
Slovenia	0,23	0,23	0,08	0,10	0,19	0,38	0,38	0,45	0,17	0,37	0,13	0,07	0,09	0,10	0,13	0,12	0,16	0,19
Spania	0,19	0,17	0,14	0,16	0,30	0,26	0,29	0,30	0,19	0,39	0,15	0,15	0,19	0,07	0,10	0,17	0,19	0,17
Suedia	0,16	0,13	0,09	0,11	0,31	0,15	0,15	0,16	0,14	0,40	0,17	0,15	0,20	0,13	0,11	0,13	0,19	0,21
Marea Britanie	0,15	0,13	0,09	0,11	0,28	0,20	0,15	0,16	0,16	0,34	0,15	0,12	0,15	0,09	0,11	0,16	0,18	0,13

Sursa: descărcat din baza de date statistice a OCDE, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STRI>